

СОВЕТ ИТТИФОҚИ КОММУНИСТИК ПАРТИЯСИНING XXII СЪЕЗДИ

БУТУН ДУНЕ ПРОЛЕТАРЛАРИ, БИРЛАШИНГИЗ!

КИЗИЛ УЗБЕКИСТОН

УЗБЕКИСТОН КОМПАРТИЯСИ
МАРКАЗИЙ КОМИТЕТИ, УЗБЕКИСТОН ССР ОЛИЙ
СОВЕТИ ВА МИНИСТРЛАР СОВЕТИНИНГ ОРГАНИ

«КИЗИЛ УЗБЕКИСТОН» — ОРГАН ЦЕНТРАЛЬНОГО
КОМИТЕТА КОМПАРТИИ УЗБЕКИСТАНА, ВЕРХОВНОГО
СОВЕТА И СОВЕТА МИНИСТРОВ УЗБЕКСКОЙ ССР

43-йил чиқиши
№ 247 (11.996)

Жума, 20 октябрь 1961 йил

Баҳоси 3 тийин

НЕЧА КРЕМЛНИНГ СЪЕЗДЛАР САРОЙИДА

МОСКВА, 19 октябрь. (ТАСС). Совет Иттифоқи Коммунистик партиясининг XXII съезди бугун Кремлдаги Съездлар саройида ўз ишнни давом эттирди. Олдинги кунларда бўлгани каби бугун ҳам зал делегатлар, чет эл коммунистик ва ишчи партияларининг вакиллари, жуда кўп меҳмонлар билан тулган эди.

Делегатлар ва меҳмонларнинг давомли қарсаклари билан кутиб олинган съезд Президиумининг аъзолари ўз жойларига ўтирдилар.

Съезд КПСС Марказий Комитетининг ҳисоботини, КПСС Программаси проектини ва КПСС Марказий Ревизия Комиссиясининг ҳисобот докладини муҳокама қилишга киришди.

Ўртоқ Л. И. Брежнев раислик қилади. Эрталабки мажлисда КПСС Москва шаҳар комитетининг биринчи секретари ўртоқ П. Н. Демичев, Украина Компартияси Марказий Комитетининг биринчи секретари ўртоқ Н. В. Подгорний, КПСС Ленинград область комитетининг биринчи секретари ўртоқ И. В. Спиридонов ва бошқалар сўзга чиқдилар.

КПСС XXII СЪЕЗДИ. КПСС Марказий Комитетининг Биринчи секретари — ўртоқ Н. С. ХРУШЧЕВ Совет Иттифоқи Коммунистик партиясининг Программаси тўғрисида доклад қилмоқда.

А. Устинов ва А. Пахомов фотоси.

СОВЕТ ИТТИФОҚИ КОММУНИСТИК ПАРТИЯСИНING ПРОГРАММАСИ ТЎҒРИСИДА

Совет Иттифоқи Коммунистик партияси XXII съездида
1961 йил 18 октябрда ўртоқ Н. С. ХРУШЧЕВ доклади*)

Марказий Комитетнинг Ҳисоботида кўрсатиб ўтилганидек, сўнгги йилларда совхозларнинг қишлоқ хўжалик маҳсулотларини етиштиришдаги роли айниқса кучайди. Қўриқ ерларни ўзлаштириш вақтида, йирик шаҳарлар ва саноат марказларини сўт, навоҳиша ва сабабот билан таъминлаш вазифасини бажаришда совхозларнинг афзаллиги яна бир марта яқинроқ намоён бўлди.

Ўзгандан маълумки, ҳозир ҳамма совхозлар ҳам қишлоқ хўжалик ишлаб чиқаришини ташкил қилишда, намуна бўлимоқдалар, деб бўлмайди. Ҳар бир совхоз йирик механизацияланган хўжаликнинг резервлари ва имкониятларидан тўлароқ ва яхшироқ фойдаланишни учун ҳали кўп иш қилиш керак.

Йирик социалистик қишлоқ хўжалигининг иккинчи формаси — колхозлардир. Колхозлар миллион-миллион майда янча деҳқон хўжаликларининг социализмга ўтиши учун В. И. Ленин томонидан очиб берилган йўллар. Колхозлар совет деҳқонлари учун коммунизм мактаби бўлишди. Улар, асрлар мобайнида вужудга келган ҳусусий мулкчилик олатларини йўқотишга анчагина ердан ҳусусий деҳқонларни коллектив меҳнатга ва иқтисодий асосда йирик хўжалик юрғизишга жалб қилдилар. Колхозлар катта тараққиёт йўлини босиб ўтдилар. Ҳозирги колхозлар — примитив техникага эга бўлган, меҳнат паст даражада ташкил қилинган, маҳсулотлар ҳўрандаларнинг сояига қараб тансимланган дастлабки қишлоқ хўжалик артеллари эмас. Ҳозирги колхоз — йирик механизацияланган хўжаликдир. Партия томонидан қўрилган тадбирлар натижасида сўнгги йилларда колхозлар анча мустақамланди, уларнинг жамоат хўжалиги ёси, қишлоқ хўжалик маҳсулотларини етиштириш кўчайди, колхозчиларнинг фаровонлиги ошди.

Батён ўртоқлар! Қишлоқ хўжалиги бундан кейин қандай йўл билан ривожланиши — колхоз йўли биланми ёки совхоз йўли биланми? деб савол берадилар. Социалистик қишлоқ хўжалик формасини ривожлантириш ва тақсимланиш тириш йўлидан боради, деб ҳисоблайди. Бир социалистик хўжалик формасини иккинчи социалистик хўжалик формасига қарама-қарши қўйиб бўлмайди. Колхозлар ҳам, совхозлар ҳам — техника ва фан ютуқларини самарали ишлатишга ва жамоат ишлаб чиқаришини тезлик билан кенгайтиришга имкон берадиган йирик социалистик хўжаликлардир. Моддий имкониятлар баробар бўлганда, ишлаб чиқариш яхши ташкил қилинганда, малакали раҳбарлик бўлганда, ҳар ишала форма ҳам яхши натижа бериши мумкин.

Ҳозирги вақтда кўпгина колхозларда меҳнат унвондорлиги совхозлардагига қараганда паст бўлиб, маҳсулот таъинлари учун эътибор, бунинг сабаби колхоз формаси тўғрисида вазифасини бажариб бўлганлиги ва ҳозирги замон ишлаб чиқарувчи кўчларининг тараққиёт даражасига мувофиқ келмай қолганлиги эмас. Сабаби бошқа жойдан, аввало ишлаб чиқаришини ташкил қилишдан, раҳбарликдан, шунингдек техника билан жиҳозланган даражасидан ахтариш керак. Қарерда тажрибали кадрлар, яхши ташкилотчилар ва мутахассислар бўлса, қарерда ишлаб чиқаришини механизациялаш тўғрисида ғамхўрлик қилинса, қарерда ходимларнинг моддий манфаатдорлик принципини амал қилинса, шу ерда совхозлар ҳам, колхозлар ҳам равиқ топдилар. Бу ерда шунини таъкидлаб ўтиш мумкин, кол-

хоз экономикасини тез ривожлантириш учун мутлақо ҳамма жойда объектив шароит бор.

Асосий вазифа ишлаб чиқаришини яхши ташкил қилишда колхозларга ердан беришдан, ҳозирги замон техникасида, фан ютуқларидан усталик билан фойдаланишдан ва шу асосда юқорироқ меҳнат унвондорлигига эришишдан иборатдир. Занф колхозларни кадрлар билан — колхоз раислари, бригадирлар, қишлоқ хўжалик мутахассислари билан мустақамлаш зарур. Вазифа барча колхозларни илгир совхозлар даражасига кўтаришдан иборат.

Давлат колхозларни мустақамлаш ва ривожлантириш тўғрисида жуда катта ғамхўрлик қилмоқда. Ўз навбатида ҳар бир колхознинг муқаддас қондаси; давлат планларини ўз вақтида беками-кўст бажаришдан, ишлаб чиқариш фондларини ва бошқа иқтисодий фондларни кўпайтиришдан, колхозчиларнинг меҳнат унвондорлиги ошиб бораган сари, уларнинг даромадларини оширишни таъминлашдан иборат бўлиши керак.

Қишлоқ хўжалигини янада ривожлантиришда, қишлоқ хўжалик маҳсулотларини мўл-кўл вужудга келтириш вазифаларини ҳал қилишда қишлоқда етатчи социалистик корхона бўлган совхозларнинг роли янада кўпроқ ортади. Биз совхозларни дўн пахта, гўшт сўт, жун, сабабот, мева, чой етиштириб берадиган биринчи даражада фабрикаларга айлантиришга лозим. Шунингдек, совхозлар ишлаб чиқаришини яхши уюштиришдаги эмас, балки киши турмушини, маданиятини, унинг коммунистик руҳда тарбияланганини ташкил қилишда ҳам намуна бўлишлари керак.

Колхоз ва совхозларда ишлаб чиқаришни ривожлантириш ва улардаги иқтисодий муносабатларни тақомиллаштириш жараёнида қишлоқ хўжалиги янада юқорироқ даражага кўтарилиб ишлаб чиқариш ва тақсимотнинг коммунистик формаларига ўтиш имкониятини очиб беради. Бу мақсадда эришилган моддий манфаатдорлик принципи муҳим роль ўйнайди. Биз бундан буюн ҳам маънавий ва моддий стимуллари бирга қўшиб олиб боришимиз, жаамият учун кўпроқ маҳсулот етиштириб берадиган қишлоқларни рағбатлантиришимиз, энг яхши меҳнат намуналари асосида юксак иқтисод ва коммунистик онглигини вужудга келтиришимиз лозим.

Ўртоқлар! Партиянинг қишлоқ хўжалигини ривожлантиришнинг буюн планини белгилаб бермоқда. Биз ҳамма ширасида коммунистик қишлоқ хўжалиги қандай муваққаб шароитда вужудга келтириладиганини биламиз. Коммунистик партия В. И. Ленин васийатларига амал қилиб, қийинчиликларни моҳирлик билан бартараф қилиб, деҳқонларни социализм йўлидан бошлаб боради. Энди биз коммунистик қишлоқларнинг кенг йўлига чиқиб олдик. Олдинда акжойиб истиқболлар очилди. Бу, олға қараб ҳаракат қилиш маънақатсиз, қийинчиликларсиз, теисиз ва равоқ боради, деган сўз эмас албатта.

Қишлоқ хўжалик маҳсулотларини мўл-кўл вужудга келтириш учун курашда биз анча қийинчиликларни еттиштириш, кўпгина мураккаб проблемаларни ҳал қилишимиз лозим. Улуг тарихий тажриба билан қуролланган партия деҳқонларни олға, коммунизм куриш сари даъият ва ишонч билан бошлаб боради.

3. ХАЛҚ ФАРОВОНЛИгини ОШИРИШ ВА ХАЛҚ ТУРМУШини ЭНГ ЮҚОРИ ДАРАЖАГА КўТАРИШГА ЭРИШИШ

Ўртоқлар! КПСС улуг вазифани — яқин йиғирма йил ичида халқ турмушини ҳар қандай кадристик мамлакатдагидан юқорироқ даражага кўтаришга эришиш ҳам-

да, моддий ва маданий бойликларнинг мўл-кўл бўлишига эришиш учун зарур шароит яратиш вазифасини илгари сўрмоқда.

Дастлабки ўн йил ичидаёқ совет кишиларининг ҳамма табақалари мўл-кўлчилида яшайдилар, моддий жиҳатдан таъминланган бўладилар. Шу билан коммунизм мутлақо ҳаммага бевосита таъминланган бўлган масалада капитализмдан ўзининг ҳал қилувчи устунликларини назои қилади. Тарихда биринчи марта улуроқ кишиларнинг моддий жиҳатдан таъминланганлигига батамом ва узи-кесиқ барҳам берилади. Бу — энг жамиятнинг ажойиб ютуғи бўлади. Бирорта ҳам капиталистик мамлакат бундай вазифани қўяолмайди.

Иккинчи асосий шарт совет халқининг энг юқори турмуш даражасига эришишини таъминлайди. Биринчидан, меҳнат унвондорлигини, бутун иқтисодий ишлаб чиқариш ва миллий даромаднинг капитализм иқтисодидан устун даражада ўсиши. Иккинчидан, ўсиб бораётган ишлаб чиқарувчи кўчлар ва иқтисодий бойликлардан бутун халқ манфаатлари йўлида фойдаланилиши. Шундай қилиб, коммунистик мўл-кўлчилик программаси мустақам пойдеворга суянади, айни замонда буржуазиянинг «халқнинг роҳат-фароғатини» вужудга келтириш тўғрисидаги қўнандуқ баландпарвоз проектлари халқ оммасини алдаш учун қилинган навабдаги уринишдан бошқа нарса эмас.

Партия шунинг асосидаики, биз яқин вақт ичида оғир саноатни ва халқ хўжалигининг бошқа тармоқларини янада ривожлантириб, халқнинг турмуш даражасини тез сўрғатлар билан юксалтира оламиз ва юксалтиришимиз лозим. Реал даромадлар аҳоли жон бошига ҳисоблаганда яқин ўн йил ичида 2 марта, йиғирма йил ичида эса, 3,5 мартадан кўпроқ ортади. СССР миллий даромадининг ёсиши аҳоли реал даромадларининг мана шундай ўсиши учун манба бўлиб хизмат қилади. Миллий даромаднинг йиллик ҳажми 1960 йилга бориб 720-750 миллиард сўм бўлади, яъни 1960 йилга нисбатан тахминан 5 марта кўпайди.

Халқ фаровонлигини юксалтиришга қандай асосий йўللар билан эришилади?

Яқин йилларда биз шунинг эришамизки, аҳолининг барча табақалари, яхши, юқори сифатли озиқ-овқат билан таъминланади. Аҳоли жон бошига тўғри келадиган озиқ-овқат маҳсулотларини истеъмол қилиш 10 йил ичида мана бундай ўсиш мўлжалланади: гўшт ва гўшт маҳсулотлари — 2,5 марта, сўт ва сўт маҳсулотлари — 2 марта, сариёғ — 1,5 марта, ўсимлик ёғи — 2 марта, туҳум — 2,2 марта, балик ва балик маҳсулотлари — 1,5 марта, қанд — 1,5 марта, сабабот ва полд экинлари — 2,3 марта, мева-дар ва резавор мева-дар — 2 марта, сариёғ — 1,5 марта, тахминан 13 марта кўпайди. 5 марта кўпайди ва айни замонда нон ва картошкани истеъмол қилиш бир оз камайди. Бу — овқатланишда энг қимматли ва юқори сортли маҳсулотларнинг салмоғи ортади демакдир. Умумий овқатланиш бутун зоралар билан ривожлантирилади. Унинг ҳажми яқин 10 йил ичида 3 мартадан зиёдор, 20 йил ичида тахминан 13 марта кўпайди. Умумий овқатланиш уйда овқат тайёрлашга нисбатан тобора устун бўлиб боради. Ошхоналардаги баҳо-лар аста-секин камайиб боради.

Яқин ўн йил ичида барча совет кишилари кенг истеъмол молларнинг етарли миқдорда оладиган бўладилар, кейинги ўн йилликда эса бу молларга бўлган талаб тўла-тўқис қондирилади. Паяда мўлжалланишича 20 йил

ичида аҳоли жон бошига истеъмол қилиш ҳажми кийим-бош ва пойфазал бўйича тахминан 3,5 марта маданий-маиший моллар бўйича 5-5 марта кўпайди. Мебель ишлаб чиқаришни 6-8 баравар кўпайтириш мўлжалланади. Турмушда ишлатиладиган муаммал электр машиналари ва асбоблар базасида рўзгорни электрлаштириш амалга оширилади.

Шаҳар ва қишлоқда давлат ва кооператив савдосининг қанча товар-обороти ҳажми (қимсий баҳо-ларда) 10 йил ичида 2,5 марта ва 20 йил ичида 5 марта ортади. Аҳолининг жамоат корхоналари, кийим-бош, пойфазалари ва маданий ахтиёрлар учун зарур бўлган молларни ремонт қиладиган мастерскойларга бўлган, ахтиёрли қондирилади. Биз жамоат хизмати кўрсатишнинг барча формаларини шу даражада ривожлантиришимиз лозимки, ҳўдаган ҳар бир киши бу хизматдан фойдаланиб, уй-рўзгор ишидан қўнла олсин.

Коммунистик партия ва Совет давлати уй-жой проблемасини тўла-тўқис ҳал қилишга алоҳида аҳамият беради. Ҳеч қандай иқтисодий тузум бу проблемани ҳал қила олмаган эди. Ҳозир уй-жой қурилиши бизда мисли қўрилмаган даражада қўлоқ ейти. Фақат сўнгги беш йил ичидагина 50 миллионга яқин киши янги уй-жой олди. Яқин ўн йил ичида уй-жой таъминотидаги кўтуллишимиз лозим. Иккинчи ўн йилликнинг охирида ҳар бир оила алоҳида обод квартира билан таъминланади. Бунинг учун 20 йил ичида мамлакат уй-жой фондини таъминан уч марта кўпайтириш лозим бўлади. Жами уй-жой қурилишининг ўртача йиллик ҳажми 1961-1965 йилларда тахминан 135 миллион квадратметр бўлса, 1976-1980 йилларда 400 миллион квадратметрга етади. Бу ҳақиқатан ҳам улкан программдир!

Ишлаб чиқариш ва маданий марказлар бўлган йирик шаҳарларни сақлаб қолиб ва айни замонда уларнинг ҳаддан ташқари ўсишига йўл қўймай, киши ва ўртача обод шаҳарларни ривожлантириш ва янгидан барпо қилиш лозим. Бизнинг аҳоли пунктларимиз «қўламазор шаҳар», «обод шаҳар» деган тушунчаларга кўпроқ мос бўла бориши керак. Уларда ҳозирги замон шаҳрида бўлган ҳамма яхши нарсалар — обод уй-жойлар, транспорт магистралари, коммунал-маиший муассасалар, болалар муассасалари, маданият ва спорт муассасалари, қишлоқ жойларда бўладиган ҳамма яхши нарсалар — қўламазор жойлар, ҳовузалар, тоза ҳаво бўлиши керак.

Программа проектида иш кўннин янада қисқартириш кўзда тутилгани, бу кишиларнинг маданий-техника савиясини тезлик билан ошириш учун, уларнинг яхши дам олишлари учун имконият яратиб беради. Биз ҳозирнинг ўнйликда 7 соатлик иш кўнига, баъзи тармоқларда эса 6 соатлик иш кўнига ўтдик. Биринчи йил йилликда ходимларнинг асосий кўнчилиги учун 6 соатлик иш кўни ёки 35 соатлик иш ҳафтаси ва қолган ходимлар учун янада қисқароқ иш вақти (ҳафтада 30 соат) жорий қилинади. Коммунизм қўраётган мамлакат дунёда энг қисқа иш кўни жорий қилинган мамлакатга айланади. Меҳнат унвондорлигининг ўсиши иш вақтинин янада қисқартириш имкониятини беради.

Айни замонда ишчи ва хизматчиларнинг ҳақ тўланадиган отпускарлари уч ҳафтагача, сўнгга эса бир ойгача кўпайтирилади. Ҳақ тўланадиган отпускарлар системаси аста-секин колхозчиларга ҳам жорий қилинади.

(ДАВОМИ ИККИНЧИ БЕТДА)

*) Давоми. Боши газетамизнинг 19 октябрь сонида босилган.

СОВЕТ ИТТИФОҚИ КОММУНИСТИК ПАРТИЯСИНИНГ XXII СЪЕЗДИ

Ўртоқ Н. С. ХРҲУШЧЕВ ДОКЛАДИНИНГ ДАВОМИ

(БОШИ БИРИНЧИ ВЕТДА).

Ўртоқлар! Биз меҳнат қараб социалистик тақсимот принциплари ахтирлаб қараб коммунистик тақсимот принциплари борами. Бунинг учун моддий ва маданий исламларнинг муайянлигини таъминлаш ани бир муҳим шарт-шароит — меҳнатни ҳамма учун биринчи ҳаётини ахтирлаб айлантириш лозим. Бундай шарт-шароит яратилмагунча, ҳодимнинг қанча меҳнат қилганидан қатъи назар, коммунистик тақсимотнинг «жорий қилиниши» унинг ишлаб чиқариши барбод қилувчи тегишсизликни ўрнатиб бўлур эди. Партия бундай «устуноваларга» қарши қатъий кураш олиб боради.

Партия шунга асосланганда, шу 20 йил ичида меҳнат қараб ҳақ тўлаш моддий ва маданий ахтирлашнинг қондирилиши асосий манба бўлиб қолади. Меҳнатга қараб ҳақ тўлаш принциплари ишлаб чиқаришни юксалтиришнинг қудратли воситаси бўлиб хизмат қилади, меҳнатнашларнинг моддий-техника савиясини ўстиришга рағбатлантиради ва шу билан исомий меҳнат билан ақлий меҳнат ўртасидаги муҳим тафовутларнинг аста-секин йўқолиб боришига қўмақлашади, бу принцип аҳолининг реал даромадларини ўстиришнинг муҳим манба бўлиб, жамоат бойлиги ўсган сари иш ҳақининг янги даражаси билан қўйи даражаси ўртасидаги тафовутнинг аста-секин қисқариб боришига имкон беради. Меҳнатга бўлган маънавий стимуллари бутун чоралар билан ривожлантириб ва мустахкамлаб, биз меҳнатга қараб тақсимот принциплари коммунистик жамият қуришнинг муҳим воситаси сифатида ишлатилиши билан ахтирлаб қўйилганлигини лозим.

Янги ўн йилликнинг ўзидеки СССРда тарихий аҳамиятга эга бўлган вазифа ҳал қилинади: кам ҳақ тўлаш — деган иш ва хизматларга катгориясини йўқолади. Меҳнатга ҳақ тўлаш даражасининг яқинлашуви процесси тегишсизлик билан ҳеч қандай алоқаси йўқ нарсас, чуқун, у малакасиз меҳнатнинг малакали меҳнат билан алмашуви билан ҳамбарчаси бўлибдики. Меҳнат унумдорлиги оша борган сари малакали ишчиларнинг иш ҳақи ҳам оша бориши керак. Меҳнат унумдорлиги тизорек оша борадиган қоллоқларда меҳнатга тўланадиган ўртача ҳақ шу йигирмага йилликда ишчиларни қараганда тизорек суръат билан қўйиб боради. Совет интеллигенциясининг ижтимоий, техникалар, агрономлар, медицина ҳодимлари, ўқитувчилар ва маданий ҳодимлар қабил отрядларининг иш ҳақини ошириш вазифаси қўйилмоқда.

Ҳақ фаровонлигини юксалтиришнинг бошқа бир йўли — ижтимоий истеъмол фондларини кенгайтириш ҳам тўра кўпроқ аҳамиятга эга бўлиб боради. Бу фондлар жамият аъзолари ўртасида улар қилган меҳнатнинг миқдори ва сифатидан қатъи назар, яъни бепула тақсимланади. Программа проектида бу фондларнинг меҳнатга индидавал тартибда ҳақ тўлашга нисбатан тизорек ўсиши мўлжалланади, чуқун жамоат фондлари бевосита коммунистик тақсимотга олиб боради. Йигирмага йил мобайлида ижтимоий истеъмол фондларининг йиллик ҳажмининг тахминан ўн мартадан кўпроқ қўйилгани — 1960 йилдаги 24.5 миллиард сўмдан 1980 йилда 255-265 миллиард сўмга етказиш кўзда тутилган. Йигирмага йилдан кейин бу фондларнинг суммаси аҳоли даромадларини барча суммасининг тахминан ярмини ташкил қилади.

Ижтимоий фондларнинг ўсишини моддий манфаъдорлик ва меҳнатга қараб тақсимот принциплари билан тўри қўшиб олиб бориш мумкин. Программа проекти янги йигирмага йил ичида ижтимоий истеъмол фондларини ривожлантиришда қўйилган асосий йўлларни белгилаб беради: болаларни ва меҳнатга лаёқатсиз барча кишиларни жамият ҳисобидан боқишга аста-секин ўтиш, бепула ўқитиш ва аҳолига бепула медицина хизмати қўрсатиш, квартиралардан коммунал хизматлардан, коммунал транспортдан бепула фойдаланиш. Болаларни ва меҳнатга лаёқатсиз кишиларни жамият ҳисобидан боқиш — янги тузумнинг юксак идеалларига жаваб берувчи олижаноб ва инсонпарвар ишдир. Биз ана шундай вазифаларни бажариш мумкин бўладиган замон келаятигини билан фахрланамиз, ўртоқлар.

Барча мактабларда бепула иссиқ овқат ташкил қила олганидан, ўқувчиларда дарсчиларни ва мактаб қилинми бепула бера олганидан янги узоқ эмас. Сўнгги болаларнинг болалар иссиқларида та боғчалардан, қуни узайтирилган мактабларда боқиш учун ҳеч ҳақ олишмайдиган бўлиниди. Агар ҳозирги вақтда болаларни боқиш харажатларининг асосий қисми меҳнатнашларнинг ўзлари устига тушаётган бўлса, шу йигирмага йилликнинг охирига бориб болаларни боқиш ва тарбиялаш учун кетадиган харажатларнинг тахминан 75-80 процентини жамият ҳисобидан бўлади. Давлатнинг болаларни ва ўсмирларни боқиш учун қиладиган харажатлари 1961—1980 йиллар ичида 10 мартадан зиёд қўйлади.

Жамият болаларни боқиш ва тарбиялаш, шунингдек маънавий хизмат қўрсатишга тобора кўпроқ ўз зиммасига олаётганидан жуда катта социал аҳамиятга эгадир, чуқун, бу хотин-қизларнинг турмушдаги тенгсизлигини қолдиқларини батамом тутатишни таъминлайди. Бу тадбирларнинг амалга оширилиши оиланинг катталиги билан боғлиқ бўлган тенгсизлиқни тутатишга ҳам олиб боради. Алий замонда меҳнатга лаёқатсиз барча кишиларни батамом жамият ҳисобидан боқиш таъминланади. Пенсияларнинг миқдори тобора оша боради. Кеска кишилар ва инвалидлар учун ўн-пансонатлаб шохобчалари жуда ҳам қўлайлигини, уларга бўлган эҳтиёт қондирилади. Иккинчи ўн йилликда, меҳнатга лаёқатсиз барча кишиларни янги асосий таъминоти системасига аста-секин ўтказиш мумкин бўлади.

Бу тадбирларнинг ҳаммаси натижада совет кишиларнинг соғлигини янада яхшилаш ва улар умрининг узайишини таъминлаш учун шартон яратилади. Бунда соғлиқни сақлаш муассасалари шохобчаларининг кенгайтириш катта роль ўйнайди. Шаҳар ва қишлоқ аҳолисининг ҳамма турдаги малакали медицина ёрдамига бўлган эҳтиёжи батамом қондирилади. Касалликларнинг олдини олиш тадбирлари айланиша қўйилганлиги. Касал-хоналар, санаторийлар, дам олиш уйлари, пансионатлар миқдорини аниқлаш қўйилгани белгиланган. Бизнинг мақсадимизда аниқдан бери амалда бўлган бепула медицина ёрдами билан бир қаторда касаллар санаторийлардан текни фойдаланадиган бўлади ва дори-дармонлар текни бериладиган бўлади.

Ҳар бир оилани шинам уй-жой ва асосий коммунал хизматлар билан бепула таъминлаш коммунистик қуришнинг асосий йўли бўлади. Иккинчи ўн йилликда бошқа бир катта социал тадбир ҳам — корхоналарда, муассасаларда ишлайётган ҳодимлар учун ва ишлайётган машғул бўлган қоллоқчилар учун бепула умумий овқат (бепула) бериш тадбирлари амалга оширилади бошланади.

Совет халқи капиталистик мамлакатларнинг меҳнатнашларига нисбат бўлмайдиган социал турмуш нэматларидан ҳозирнинг ўзидеки фойдаланмоқда. Совет халқи эксплуатацияни, индисизлиқни, кризисларни, меҳнатга ҳақ тўлашда ирриқ ёки бошқа хил камситишларни билмайди, у эртанги кунига ишонади. Ҳироқ ҳозирги вақтда Совет Иттифоқи қон бошига ўрта қисқа тўғри келадиган истеъмол нормаси жиҳатидан, аҳоли қон бошига тўғри келадиган реал даромадларнинг умумий даражаси жиҳатидан ҳали АҚШдан орқададир. Бунда икки ҳолатни: биз қандай даражадан иш бошлаганимизни ва уруш бизга АҚШдан фарқи йўқолиб қанчага тушганлигини унутмаслик керак. 1980 йилда аҳоли қон бошига тўғри келадиган реал даромадлар СССРда АҚШ меҳнатнашлари даромадларининг ҳозирги даражасидан тахминан 75 процент ортди. Ленин қон бошига тўғри келадиган ўртача нормалар тўғрисида гап борганида, АҚШда миллионларча батамом ёки қисман ишсиз кишилар, паст ҳақ оладиган, қарабо уйларида ишлайдиган, энг зарур нарсаларга муҳтож бўлган малакаси ва қора ишчилар борлигини назарда тутиш лозим. Бизнинг мақсадимизда ҳар бир ояма ҳодим ва маданий нэматлар билан етарли даражада қўйилган ҳақ мулк-қўл таъминланади.

Программа проектида, халқ фаровонлигини юксалтириш юзасидан белгиланган планлар тинчлик шартотида муваффақият билан бажарилиши мумкин, деб қўрсатилади. Бунинг устига халқро кескинлигини қамшиши ва шу билан боғланган ҳарбий харажатларнинг қанчалигини халқнинг турмуш даражасини янада юқорироқ кўтаришга имкон берган бўлур эди. Бизнинг тинчлик учун курашимиз — коммунизм учун, Совет мамлакатини гуллаб-яшатиш ва халқ фаровонлигини ошириш учун олиб бораётган курашимизнинг таркибий қисмидир.

Ўртоқлар! Совет халқининг турмуш даражасини оширишнинг улутвор программаси жуда катта социал мазмунга эгадир. Бу программа халқ тузумимизнинг олижаноб ҳислатларини очиб беради ва ер юзидagi кенг аҳоли табақаларини қувонтиради. Гарбдаги буржуа пропагандаси Программа проектида ялғари сурилган мақсадларнинг амалга ошириш мумкинлигини эътироф қилиб, бунга Гарб давлатларини майдонга чақирган «асосий тақдир» деб белгилади.

Майли, халқ учун яхши турмуш шартонларини яратинга қаратилган майдонга чақирини биз олижаноб иш

деб ҳисоблаймиз. Халқларни талаб, жуда катта капитал ортирган жаҳоб капиталистлар бу чақирини қабул қилсалар бўлмайдими? Улар уруш учун ишлайётган тармоқларнинг граждон маҳсулотини ишлаб чиқаришга қўйирсалар, ишчиларнинг иш ҳақини оширсалар бўлмайдими? Бир қанча капиталистик мамлакатларда иш ҳақининг деярли учдан бир қисмига тўғри келадиган квартира ҳақи бемор қилинса, бунинг капиталистик мамлакатларнинг меҳнатнашлари ҳам табиридан эдилар деб ўйлаймиз. Америка халқи фақат 1960 йилнинг ўзига қариб 20 миллиард долларини ташкил қилган медицина хизматининг бепула қилинишини маъқулламайди дейсизми?

Маълумки, капитализмнинг широра — инсоннинг бориғини сўриб олишдир. Киши меҳнатга лаёқатсиз бўлиб қолган пайтда, капиталистик жамият уни ўз қолмига ташлаб қўйди: пулинг бўлмаса — очиндан ўласан, квартиранг бўлмаса — кўпрининг тағида ётасан. «Озод дунё» дегани, буржуа «қўрқинлиги» дегани ана шу. Инсонга душман бўлган ана шу қонунларга социализм хотима берди. Коммунизмнинг широри: «Ҳамма нарсаси инсон учун, инсоннинг бахт-саодати учун». Халқ қураётган ва халқ бахт-саодати учун қурилатган коммунизмда инсон сўзи мисли қўрилмаган даражада мағрур ингайди!

4. ПЛАНЛАШТИРИШ ВА ХҲЖАЛИЙ ЮРИТИШ — КОММУНИСТИК ҚУРИЛИШ ТАЛАБЛАРИ ДАРАЖАСИГА ҚУТАРИЛИШ

Ўртоқлар! Программа проектида ўртага қўйилган жуда катта вазифаларни муваффақият билан бажариш учун планлаштириш ва хўжалик юртилишнинг кенг асоси қилинган коммунизм қурилиши талабларига жаваб берадиган даражага етказиш керак. Бу — биринчидан, ишлаб чиқариш ва қурилиш қўлининг гўя кенгайиб кетиши, хўжалик алоқаларининг гўя ривожланиши ва чуқурлашиши, иккинчидан, фан-техниканинг мақал суръатлар билан тарққий қилиши, учинчидан, меҳнат соҳасида жуда катта социал ва маданий-техника силжишлари бўлиши, тўртинчидан, хўжаликни бошқаришнинг демократик асосларини кенгайтириш ва омма активлигининг қўлайлиши билан тақозо қилиниши.

Коммунизм қурилиши барча ишлаб чиқариш ресурсларидан тўғри ва самарали фойдаланишни ва меҳнатни оқилона тежаб-тергаб сарфлашни талаб қилади. Лениннинг «Социализм — учётдир» деган доно сўзлари коммунизм қурилиши даврида янада каттароқ аҳамият касб этади.

Рақамларга бир назар ташлайлик. Саноат маҳсулотининг тананархисни қаматиришдан қилинадиган иқтисодий бир ўзас асосий перспективаси даврида 1400-1500 миллиард сўм ёки ҳақ хўжаликга ажратилган барча капитал маблағларининг деярли тўртдан уч қисmini бериши лозим. Энди ишлаб чиқариш ва қурилишда иқтисод қилиб қолган маблағларнинг ҳар бир процентини ишлаб чиқариш ва қурилиш даражасини қўшимча суратда ўстиришнинг жуда катта манбага айланади. Алий замонда планлаштиришда қичкина бўлиб қўринадиган хатога йўл қўйиш ёки маблағлардан фойдаланишда норационалликка йўл қўйиш ҳам миллион-миллион зарар келтирибди.

Йигирмага йил ичида икки триллион сўм капитал маблағ ажратилди — бу Совет ҳоқимияти юзюжга келгандан бери сарфланган капитал маблағлардан олти марта кўпдир. Қўлам шу қадар катта бўлган шароитда халқнинг: «етти ўлчаб бир сўм» деган мақолига қўри қилмасдан бир қадам ҳақ босиб бўлмайдим. Бу ерда энг кам ҳаракат қилиб, энг кўп фойда олиш учун эмганим, қандай қилиб ва қаерда қуриш кереклигини жуда аниқ ҳисоблаб чиқмасдан бўлмайдим. Бунчалик кўп янги қурилишларни фойдаланишга топириш муддатларининг оғина секинлашиши ҳам жуда катта фондларнинг бекор туриб қоллишига сабаб бўлади. Алий вақтда, бу муддатлар қисқартирилганда қанчадан-қанча ресурслар бўшайди, шунинг ҳисобига пландан таққари қанчадан-қанча уй-жойлар, болалар муассасалари, мактаблар, касалхоналар, дам олиш уйлари қуриш мумкин бўлади!

Ҳаётнинг ўзи планлаштиришдан ва хўжаликка раҳбарлик қилишдан янги, янги юқорироқ даражадаги илмий асосларни ва иқтисодий ҳисобларни талаб қилади. Планлар тузилишидан, хўжалик тадбирлари тасдиқлашдан олдин экономика ва техникани ривожлантириш проблемалари илмий жиҳатдан чуқур ишлаб чиқилиши керак. Иқтисодий ва техник тадқиқотлар хўжалик вазифаларини тўғри ҳал қилишга ёрдам бериши керак. Гап халқ хўжалигидан энг қўлай пропорцияларни аниқлаб келтириш тўғрисида, табиий ресурслардан, ишлаб чиқариш қувватларидан ва янги техникадан мумкин қадар самарали фойдаланиш тўғрисида, ялғий даражасида ва капитал маблағларини тўғри тақсимлаш тўғрисида, хўжалик таракқийлигини суръатларини тезлаштиришнинг қўшимча манбаларини ишга солиш тўғрисида ва шу қабилар тўғрисида бормоқда.

Ҳозирги кунда планлаштириш олдинга қандай талаблар қўйилмоқда? Биринчидан, биз меҳнат қурулларининг, ҳом аниқ ва материалларнинг барча турларидан фойдаланиш бўйича, шунингдек ишларни бажаришнинг технологияи методлари ва муддатлари бўйича прогрессив план нормативларига эга бўлишимиз лозим; бу нормативларни жорий қилиш ва уларга қаттиқ риол қилиш ҳар бир хўжалик раҳбарлари учун қонунга айланиши керак. Иккинчидан, ҳар бир план қўшимчи барча таркибий элементлари бўйича аниқ белансанган, зарур резервлар билан таъминланган бўлиши керак.

Хўжалик-ташқилотчилик ва планлаш ишнинг ҳозирги замон техникасига томон янада кескироқ бориш керак. Унга катта йўл очиб бериш керак. Чуқун, коммунизмнинг моддий-техника базаси ҳозирнинг ўзида техника проекторларида, бутун ишга тушадиган, шунингдек 15-20 йилдан кейин ҳам ишлайдиган заводларда яратилмоқда. Вазифа шундан иборатки, проект ташкилотлари янги проекторлар тузишда энг сўнгги фан техника нафити-етларни ва ютуқларини ўз вақтида ва тўла-тўғис аниқ еттиришлари лозим. Янги техникани юқоридан туриб марказлаштирилган тартибда жорий қилиш системасини янада самаралироқ қилиш ва техника таракқийлиги учун қўйилган бўладиган оммавий умумхалқ ҳаракатини кенгайтириш мумкин.

Янги техникани ва маҳсулотнинг янги турларини ўлаштиришда муваффақият қозонган корхоналарни моддий ва маънавий жиҳатдан рағбатлантириш, уларни қонсепторлик қилаётган ва эскиликка етган, олган корхоналарга нисбатан илғийли аҳолига қўйиш зарур. Бутун мамлакатда янги техниканинг ҳар бир турининг турли элементларини ишлаб чиқарувчи итисослаштирилган корхоналарнинг ишш бўлга қўйилган, муддатлари келлибди олганига кооперативлаштиришга арилиши лозим. Проектлаш-қидириш ишларидан, тажриба учун чиқариладиган намуналарни тайёрлашдан тортиб, қўлаб ишлаб чиқаришгача бўлган ҳамма босқичларда олимлар, конструкторлар, технологлар ва ишчиларнинг иш соҳасида қилинган ҳамкорлик қилишнинг ташкил этиш алоҳида аҳамиятга эгадир. Нихотат, ҳар қандай ишлаб чиқариш-техника проекти қўриб қилиниши ва унинг иқтисодий жиҳатдан самаралилиги яхши асослаб бериладиган кейинги тақдирларини лозим.

Муволағасиз айтиш мумкини, коммунизм сари қилаётган бутун харажатимизнинг ва совет кишилари турмуш даражасини қўтаришнинг муваффақияти кўп жиҳатдан бизнинг қурилиш қанчалик тезлаштириш ва арионлаштири олишимизга, унинг сифатини яхшилаб олишимизга, капитал маблағлар ва ишлаб чиқариш фондларидан самарали фойдаланиш олишимизга, ишлаб чиқариш қўлаватлари елимисидан энг кам ҳаракат қилиш энг кўп маҳсулот ола олишимизга боғлиқдир. Бунинг учун планлаштириш ва уқитиш, давлат ва жамоат контролини, мусоабани, ҳар бир ҳодимнинг, бригаданинг, цехнинг, корхонанинг ҳақ хўжалик кенгайтириш ишига баҳо бериш ва уни рағбатлантиришнинг бутун системасини шундай қайта қуриш керакки, натижада ҳар бир станок, машина, асбоб-ускунадан энг кўп маҳсулот олиш мумкин бўлсин, сарфланган капитал маблағларимиз мумкин қадар тизорек қопланадиган бўлсин. Мен Марказий Комитетнинг ҳисобот докладыда гапириб ўтганимдек, қурилишнинг қўлғина объектларга сочилиб, «ейилиб» кетиши қабил арамас практикка батамом хотима бериш керак.

Қурилиш тизлаштириш, янги корхоналарни ишга тушириш ва ўлаштириш соҳасида биз капиталистлар энг яхши тажрибаларидан ўрганасам ҳам ай бўлмайдим. Ўз вақтида Ленин, биз савдо қилишни ўрганишимиз керак, деб гапирган эди. Шундан бери жуда кўп вақт ўтди. Биз қурилиш, хўжалик юртиш соҳасида жуда катта тажриба орттирдик ва капитализмга нисбатан беқиёс афзалликларга эгамиз. Лекин биз ҳозир ҳақ чет элнинг фойдаланиш тажрибасига эътиборсиз қарамастекимиз. Гарбдаги техникани-ташқилотчи шундан назардан қимматли бўлган ҳамма нарсаларини шу жумладан маблағларнинг озоротири тизлаштириш, сарфланган капитал маблағлардан каттароқ фойда олишни таққийи нуктадан назардан қараб қабул қилишимиз керак.

Коммунизм қурилиши жараёида маҳсулот сифатини тўхтовсиз яхшилаб бориш, хўжалик-сифат соҳасидagi биринчи даражали вазифага айланади. Съезд олди қуриларида майдонга ташланган «Совет моли» — энг яхши моддир» деган шир ҳар бир корхона ишнинг принципи айланиши лозим.

Юқори унум берадиган, илмий асосда ташқил қилинган, мукаммал техника билан қурулган меҳнат — коммунизм асосларининг асосидир, деган фикр Программа проектининг бошдан-охиргача таъкидланади. Шунинг учун меҳнат ресурсларидан рационал фойдаланиш — планлаштириш ва хўжалик юртилишнинг энг муҳим томонидир.

Янги техникани жорий қилиш нағжасида миллионлаб кишилар, шу жумладан ёрдамчи, қўмақчи ишларда машғул бўлган кишилар бўшаб қолдилар. Қишлоқ хўжалигидан ҳам қўлғина кишилар бўшайди. Маъмурий-ишора ва қанчаларни аппарати кескин қисқаради. Миллионлаб хотин-қизлар рўзгор меҳнатидан бўшайди. Улар ҳақ хўжалигидан ишлайётган меҳнатнашларнинг сарфларини тўлдирдилар. Соғлиқни сақлаш, маориф, маданий-ишнинг кенг қўлоқ еиши мусоабати билан ана шу соҳаларда ва ишлаб чиқариш билан боғлиқ бўлмаган бошқа соҳаларда ишлайдиган ҳодимларнинг сони йигирмага йил ичида жуда ҳам — деярли уч марта қўйлади.

Будларнинг ҳаммаси мамлакат миқёсида ишчиларни қўлаб ўқитиш ва уларнинг малакасини ошириш, ишчи кучини тўла ихтиёрийликка ва моддий манфаъдорлик принциплари қатъий риол қилган ҳолда план асосида қайта тақсимлаш бўйича пухта тайёрланган тадбирлар системаси бўлишини талаб қилади. Янги районларга ишга борадиганларни рағбатлантириш учун тегишлиқ маънавий ва маданий шарт-шароитлар яратилиши лозим.

Қурилишнинг тобора кенг қўлоқ еиши, техника таракқийи, суръатларнинг тезлашиши, планлаштиришнинг узлуксизлигини талаб қилади. Ҳозир энди перспектив таракқийлигини ҳамма томонларини тўла-тўғис ҳисобга олмаб туриб, ишлаб чиқариш, техника, капитал маблағ ажратилиш, меҳнат бўйича йиллик планлар белгилаш мутлақо мумкин эмас. Ҳар бир йиллик план ундан кейинги йилларга мўлжалланган перспективанинг планнинг узвий қисми бўлиши лозим. Шу билан бирга перспектив планларни ҳаётга мақкам боғлаб туриб тутиш ва йиллик планларнинг реал бажарилишини ҳисобга олиб туриб, уларга тузатишлар киритиб туриш лозим.

Коммунизм қурилиши даврида экономикаимизнинг барча соҳалари ва тармоқларини координация қилиб турувчи ягона планлаштиришнинг роли ва аҳамияти кучайди. Умумдавалт манфаъдорлиги биринчи ўринга қўйиш, хўжалик ишда ҳамма ерда ва мутлақо ҳамма томондан давлат иқтисомига риол қилиниши устидан таъсирчан контрол ўрнатиш, маҳаллийликнинг ҳар қандай қўрқинишларини, ишга тор маҳнамачилик билан қарашни қатъий бартараф қилиш — коммунизм сари ҳаракат қилиб боришнинг зарур шартларидир.

IV. КОММУНИСТИК ИЖТИМОЙ МУНОСАБАТЛАРНИНГ РИВОЖЛАНТИРИЛИШИ ВА ЯНГИ ИНСОННИНГ ШАҚЛЛАНИШИ

Ўртоқлар! Коммунизмга ўтиш даврида ишлаб чиқарувчи кучларнинг қудратли юксалиши билан бирга социалистик ижтимоий муносабатларнинг аста-секин коммунистик ижтимоий муносабатларга ўсиб ўтиш процесси юз беради. Коммунистик экономикаимиз қарор топиши, ижтимоий муносабатларнинг ривожланиши, янги инсоннинг шаклланиши — булар бир-бирига боғлиқ бўлган процесслардир. Агар экономика социал муносабатларнинг ва кишилар оғинини ўзгартиришнинг асосини ташкил этаи, ижтимоий муносабатларнинг ривожланиши, коммунистик ғойвийликнинг, киши маданияти ва активлигининг ўсиши иқтисодий прогресснинг зарур шарт-шароти бўлиб хизмат қилади.

1. СССРДА СИНОФИС ЖАМИЯТ ҚУРИЛИШИ

СССР таракқийи эриши ва ошган меҳнатнашларнинг синифсиз коммунистик жамиятини барпо этиш вазифаси бевосита ҳал қилинаётган тарихий даврга қадам қўйди. Совет жамиятининг жуда бой тажрибаси, марксизм-ленинизмнинг синфлар ва синфий тафовутларни тутатиш учун қўйилган зарурдир, деган ҳулосалари тўғри эканлигини тасдиқлади.

Биринчидан, эксплуататор синфлар — помешчик ва капиталистларнинг ҳукмронлигини ағдариб ташлаш, кишини киши эксплуатация қилиш учун иқтисодий асос бўлган ишлаб чиқариш носталарига уларнинг ҳусусий мулкчилигини йўқотиш керак. Бизда бу вазифа Октябрь революцияси натижасида, ери ва капиталистик мулкни национализация қилиш, капиталистик элементларни чеклаш ва синфий қирғини натижасида ҳал қилинди.

Иккинчидан, майда товар халқ хўжаликни йирит қоллектив хўжалик қилиб тубдан ўзгартириш, ягона социалистик хўжалик системаси барпо этишни тугаллаш, охириг эксплуататор синф бўлган қўлоқлар синфини тутатиш керак. Бу вазифа кишилик қоллективлаштириш ва ҳунармандчилик ишлаб чиқаришнинг кооперативлаш йўли билан, қўлоқларнинг синф сифатида тутатиш йўли билан ҳал қилинди.

Учинчидан, ишчилар билан деҳқонлар ўртасидаги синфий тафовутларни, шаҳар билан қишлоқ ўртасидаги илғий тафовутларни бартараф қилиш; жисмоний меҳнат билан ақлий меҳнатнинг бир-бири билан узвий боғлиқлиги учун шартон яратиш керак. Бу, унчича аазифа қандай ҳал қилинмоқда? Шубҳасизки, бизнинг синфсиз жамият томон бундан кейинги ҳаракатимиз, даставвал, ишлаб чиқарувчи кучларнинг барқ уриб ўсиши билан боғлиқдир. Ҳудуди шу ишлаб чиқарувчи кучларни ва социалистик ишлаб чиқариш муносабатларини юксак даражада ривожлантириш баъсиди меҳнатнаш синфлар ўртасидаги тафовутларни йўқотиш процесси боришти.

Ўртоқлар, бу нарсга бизга фақат назарийликка мазлум бўлиб қолмай, балки уни турмушда ҳам қўриб турибмиз. Машиналардан, электр қувватидан кенг фойдаланиш асосида деҳқон меҳнатининг характери ва деҳқоннинг қиёфаси ҳам ўзгармоқда. Деҳқон техника соҳасидаги билимлари даражаси жиҳатидан фабрика-завод ишчисига тобора яқинлашиб бормоқда.

Умумхалқ мулкни бутун аҳоли турмушининг, шу жумладан қоллоқчил деҳқонлар турмушининг ҳам асосий ташкил этади. Шу билан бир вақтда кооператив қоллоқ мулкнида умумхалқ бўлиши учун характерли бўлган белгилар вужудга келади ва мустаҳкамланади. Турмушининг ўзи умумхалқ мулкни билан кооператив мулкнинг формаларини тўхтовсиз бир-бирига яқинлаштиришга, перспективада эса ягона, коммунистик мулкнинг ҳамма ягона, коммунистик тақсимот принципининг қарор топишига олиб бормоқда.

Коммунизм қурилиши жараёида, ишлаб чиқариш техникасидagi, меҳнат таракқийидagi йирит ўзгаришлар натижасида яна бир энг муҳим социал вазифа ҳал қилинади, яъни жисмоний меҳнат билан ақлий меҳнат ўртасидаги асосий тафовутлар тутатилади. Биз ҳозирнинг ўзидеки бу процессларни қудалик ҳаётимизда қўриб турибмиз. Корхоналарга ва қоллоқ-соҳовхона даладарига ўрта мазлумотли миллион-миллион кишилар нелмоқдалар. Ишчилар ва қоллоқчилар орасида ишлаб чиқаришдан қиярмала ҳолда олиш мазлумот олаётган ўш минглаб кишилар бор. Ишчиларнинг меҳнати аста-секин инженеринг меҳнати га яқинлаша бошлади. Масалан, мастери олиб қўриг. У, шубҳасиз, инженер-техник ҳодим, интеллигентдир, лекин алий вақтда ишчи ҳамдир. Ё бўлмаса, ишлаб чиқариш новаторлари, ишчи рационализаторлар арихисини олиб қўриг. Улар қўнчага техникани ривожлантиришга шундай ижодий хисса қўшмоқдаларки, бундай хиссанга фақат йирит мутахассисларга қўйиши мумкин. Қишлоқ хўжалик ишлорлари тўғрисида ҳам батамом асосли равишда худди шундай дейиш мумкин, улар ҳам ўз ишнинг қинам профессорлардир.

Синфлар ўртасидаги чегараларнинг йўқолиш процессини аниқ олиб кетганлиги жамиятни тобора кўпроқ социал бир хилликка олиб бормоқда. Ўз-ўзидан равишдан, синфлар ўртасидаги чегараларнинг йўқолиши аста-секин ва узоқ давом этадиган процессдир. Барча-синфий тафовутларнинг бартараф бўлиши тўла коммунистик жамият қурилганда тугалланади.

Шу процесс билан бир вақтда ва у билан ҳамбарчаси боғланган ҳолда кишиларнинг тўла социал тенглиги —

Программа проектида, хўжаликни бошқаришнинг демократик а

СОВЕТ ИТТИФОҚИ КОММУНИСТИК ПАРТИЯСИНИНГ XXII СЪЕЗДИ

Ўртоқ Н. С. ХРУЩЁВ докладининг давоми

(БОШИ ИККИНЧИ БЕТДА)

Ишчилар синфи ўз ҳокимиятини абадийлаштиришни мақсад қилиб қўймайдиган тарихда бирдан-бир синфдир. Ишчилар синфи диктатурасини вужудга келтирган шарт-шароитлар йўқолган вақтда, фақат шу диктатура ёрдамидагина жамият хал қила олиши мумкин бўлган вазиёлар бажаришга вақтда ишчилар синфи раҳбарлиги остида давлатнинг социалистик жамият меҳнатчиларининг умумхалқ ташкилотига ўсиб ўтиш процесси содир бўлади. Социализм галаба қилган ва мамлакат коммунизм куралишини кенг авк олдириш даврига қадим қўйган шароитда Совет Иттифоқининг ишчилар синфи ўз ташаббуси билан, коммунизм кураш вазиёларини назарда тутиб, ўз диктатураси давлатини умумхалқ давлатига айлантирди. Ўртоқлар, бу, тарихда мисли қўйилмаган фактдир! Шу вақтгача давлат ҳақида у ёки бу синфнинг диктатура курали бўлиб келди. Муайян бир синфнинг диктатураси бўлмади, балки бутун жамиятнинг, бутун халқнинг курали бўлган давлат биринчи марта бизда ташкил топди.

Коммунизм кураш уюви энди пролетариат диктатураси бўлиши талаб этилмайди. Бизнинг жамиятимизда барча меҳнатчилар тенг ҳуқуқлидир. Коммунизмга ўтиш вақтида ҳам ишчилар синфи жамиятда раҳбарлиги ролин ўйнай беради. Ишчилар синфи энг илгор, энг ушшоған, машина индустрияси билан боғланган синф ҳамда коммунистик идеалларнинг энг илчил тарқатувчи бўлганлиги учун бундан буюн ҳам раҳбарлиги ролин ўйнай беради.

Жамият асосий йўналишининг маффаатларини ифода этувчи пролетариат диктатураси давлати билан умумхалқ давлати ўртасида қандайдир дивор бор, деб ўйлаш нотўғри бўлар эди. Пролетариат диктатураси эндигина дунёга келган вақтдан бошлаб умумий социалистик демократия белгиларига эгадир. Социализм ривожлана бораган сари бу белгилар кучайиб боради ва социализм тўла галаба қилиши натижасида улар ҳал қилувчи белгиларга айланади. Давлат синфий ҳуқуқроқлиқ курали билан умумхалқ иродасини ифодаловчи органга айланиб боради.

Пролетариат диктатураси бутун халқ давлатига ўсиб ўтиши муносабати билан жамиятимиз ва давлатимизнинг қудрати заифлашмайди, балки аксинча, бир неча баравар ошади, чунки бизнинг илгариги куч маюбарлигимизга янгилаштирилди. Иқтисодий потенциалнинг бетиҳот ортиб бориши билан бир қаторда бизнинг давлатимизнинг социал базаси ҳам мустаҳкамлашган ва кеңгайиб бориб, жамият ҳарқачонидан ҳам яхлит ва монолит бўлиб қолди. Бу аса давлат қудратининг асосий маюбардир. Ҳар бир ишчи, ҳар бир деҳқон, ҳар бир интеллигент: давлатни биз бошқарамиз, унинг сисёти — бизнинг сисётимиз ўзи ривожлантириш ва мустаҳкамлаш, ун ҳар қандай ҳамаилардан ҳимоя қилиш вазиёфаси — бизнинг умумий вазиёфамиздир, дейиши мумкин.

Хўш, модомки давлатни юзага келтирган асосий нарса — синфий антагонизм йўқолган экан, нима учун давлатнинг ўзи қалқиб қолди? Бунинг сабаби шунки, жамият фақат давлат ёрдами билангина ҳал қилиши мумкин бўлган вазиёлар ҳал бўлганда мамлакат раҳбарлиги асосида коммунистик давлатнинг бу вазиёлар ва функциялари партиянинг Программасида проектида аниқ белгиланган.

Коммунизмнинг биринчи фазаси галаба қилганда кейин ҳам давлат узоқ вақтгача қалқиб қолди. Давлатнинг барҳам топиш процесси жуда узоққа қўйилган процессдир, бу бутун бир тарихий даврига ўз ичига олади ва жамият ўз-ўзини идора қилишга батамом етган вақтгача бу процесс тугалланади. Муайян вақт давомида давлат раҳбарлиги белгилари билан иккинчи ўз-ўзини идора қилиш белгилари — бир-бирига қўшилиб кетади. Бу процесс жараёнида давлатнинг ички функциялари кучайди, ўзгаради ва аста-секин ўзининг сисёий харақтерини йўқотди. СССРда ривожланган коммунистик жамият куралидан кейингина, социализм халқаро майдонда галаба қилган ва мустаҳкамланган тақдирдагина давлатга зарурат йўқолади ва давлат барҳам топади.

Пролетариат диктатурасининг зарур бўлмади қолдиш факти жамоат тартиби ва қонунийлиги оғина бўлса ҳам бўшатиришни асло билдирмади. Партия қонунийлиги ва ҳуқуқ-тартибларини янада мустаҳкамлашга, граждандар ҳуқуқларини қўриқлашга катта аҳамият беради. Совет кишинининг ҳуқуқи, эркинлиги, шарофи, шаънини жамият ва давлат қатъий билан қўриқлайди. Бизнинг давлатимизда жамоат тартиби буюроқ бўлади деб умид қилиб юрган кишилар катта ҳато қиладилар. Жамиятга қарши ва жамиятга элментлар билан курашда давлат органлари билан бир қаторда меҳнатчилар жамоат ташкилотларининг роли ҳам ошади. Жамоат бойлигини таловчиларга қарши, техникхўрлар ва безориларга қарши кураш янада самаралроқ олиб борилади. Чунки, бу кураш барча меҳнатчиларнинг ва уларнинг ташкилотларининг иши бўлиб қолди.

Ўртоқлар! Ўзларингизга маълумки, кейинги йилларда айниқса КИСС XX съезидан кейин партия ва давлат ҳаётининг дешича нормаларини тиклаш ҳамда совет демократиясини янада кеңгайтириш соҳасида жуда катта ишлар қилинди. Биз, сисёий системани тақомиллаштириш вазиёфаси бажарилиб бўлди, деб ҳисобламизки, албатта. Умумхалқ давлатини тақомиллаштириш ва ривожлантириш учун, давлат органларини бошқаришга ва контрол қилишга оммани тобора кўпроқ жалб қилиш учун зарур бўлган барча ишларни қилиш лозим.

Авало, сайлаб қўйилган ҳокимият органларининг роли тўғрисида гапириб ўтмоқчиман. Советларнинг ваколати кеңгайиб боради. Советлар, Маркс билан Ленин чинакам халқ ҳокимиятининг харақтерини аниқлаш қилиш вақтида назарда тутишган, иқтисодий ва социал процессларга раҳбарлик соҳасидаги амалий ишларни бажари айланадилар. Ҳозирги вақтда ҳокимият ва бошқарувиинг иккун отувчи органлари компетенциясига ўтказилган масалаларнинг кўпчилиги бевосита Советлар ва уларнинг комитетларини томонидан ҳал қилинади.

Коммунизмга ўтиш давлат ва ҳўжаик аппарат фаолиятини доимо яхшилаб боришни, унда демократик ва жамоатчилик асосларини ривожлантиришни талаб қилади. Совет, ҳўжаик ва бошқа органларнинг аппарати янада илҳамроқ, қамчиқчи ва оперативроқ бўлиши, граждандарнинг талабларига ўз вақтида ва сезгирлик билан жавоб бериб туриши лозим. Бюрократизм, бепарволик, формализм ва саисалорлик каби ўтмишнинг сарқилган таг-томори билан йўқотилиши, меҳнатчиларнинг эътиёж ва талабларига бюрократларча муносабат бўлишда айбдор ҳодимлар жамоат жавобгарлигига эмас, балки қатъик маъмурий ва суд жаобгарлигига ҳам тортилиши лозим.

Социалистик демократизмни авк олдириш жамоат ташкилотларининг — касабасоюзлар, комсомол, кооперативлар, маданий-оқрувчи бирлешмаларининг ролини ошириш билан боғлиқдир.

Ленин касабасоюзларини идора қилиш мактаби, ҳўжаик юртиш мактаби, коммунизм мактаби деб атаган эди. Лениннинг касабасоюзлар ролига берган бу принципал баҳоси коммунизмга ўтишда алоҳида аҳамият касб этади. Ишчилар ва хўжачилар касабасоюзлари оқибатда ҳўжаик фаолиятга ўз таъсирларини тобора кучайтирадилар, корхоналар ишини ва ишлаб чиқариш устидан контролни яхшилашга ёрдам берадилар. Касабасоюзларига қонуи чиқаришда ташаббусчи бўлиш ҳуқуқи берилиш муносабати билан ҳам уларнинг роли ошади ҳамда илгари давлат органлари бажариб келган баъзи функциялар уларга ўтади.

Совет ёшларининг жангавор ташкилоти бўлган комсомолнинг фаолияти жамиятимизда ҳаётият катта аҳамиятга эга. Ўртоқлар, ёшлар — бизнинг ўринбосарларимиз, мамлакатимизнинг келажигидир. Ёшлар — идеалларимиз учун курашда тўғри талқон қилишга қодир бўлган актив ижодий қудир. Биз комсомолни тарбиялашда кун сайин чинакам оғаларча эътибор беришимиз керак.

Бизнинг давлатимизнинг идора қилиш меҳнатчиларнинг ўзи томонидан меҳнатчилар учун амалга оширилади. Биз ўз олдимизга жамиятни бошқариш ишига ёппасига ҳамма граждандарни жалб қилиш вазиёфасини қўямиз.

Биз бу вазиёфани қайси йўллар билан ҳал қилмоқчимиз?

Биринчидан, ҳар бир меҳнаткаш кишига энг яхши моддий ва маданий турмуш шароити яратиб бериш йўли билан.

Иккинчидан, совет сайлов системасининг халқ вакиллари формаларини ва демократик принципларини тақомиллаштириш йўли билан.

Учинчидан, коммунистик куралининг энг йиринг масалаларини ва совет давлатининг қонуи проектарини бутун халқ меҳкамасига қўйиш практикасини кеңгайтириш йўли билан.

Тўртинчидан, ҳокимият ва бошқарув органларининг фаолият устидан халқ контроли формаларини ҳар томонлама кеңгайтириш ва унинг таъсир кучини ошириш йўли билан.

Бешинчидан, раҳбар органлар составини систематик суратда яхшилаб туриш, давлат аппаратидаги ва жамоат ташкилотларидаги раҳбар ҳодимларнинг сайлаб қўйилиши ва ҳисоб бериб туриши принципини янада изчиллик билан амалга ошириш, бу принципини давлат ва жамоат ташкилотларининг, шунингдек маданий муассасаларининг барча раҳбар ҳодимларига нисбатан ҳам аста-секин таъбиқ қилиб бориш йўли билан ҳал қилмоқчимиз.

Бизнинг гоийий душманларимиз капитализмнинг эркинлик дунёси деб тинмай ҳар соладилар ва барча воситаларни ишга солиб, бизнинг социалистик демократиямизни қораламоқчи бўладилар. Лекин, ер юзиде энг еркин демократия — социалистик демократия тўғрисидаги ҳақиқатни яшириб бўлмайди. Социализм дунёси демократияни ривожлантириш ва кеңгайтириш йўлидан оғинамай ва изчиллик билан бораётганлиги, капитализм дунёси аса ҳатто чала буржуа демократиясини ҳам тобора тораитириш ва қисқартириш йўлидан бораётганлиги шубҳасиз фактдир.

Ҳеч қачон йиринг империалистик давлатларда мавжуд ҳокимият ҳозиргидек монополистларнинг бу қадар кичик группачаси қўлида тўлланмаган эди. Америкаликларнинг ўзлари Эйзенхауэр ҳукуматини катта бизнес ҳукумати деб атадилар: ҳақиқатан ҳам бу ҳукуматнинг 20 дан кўпроқ аъзолари ё ўзлари миллионер бўлганлар, ёки энг йиринг корпорацияларга хизмат қилиб келганлар. Англия ҳукуматиде кабинет составига кирган 19 министрлар 12 таси бевосита монополиялар билан боғланган. Аденауэр ҳукуматиде аса унинг 18 аъзосидан 12 таси тўғридан-тўғри концернлар ва акционер жамиятларнинг вакиллари. Империалистик давлатларнинг ҳукуматларига фақат шахсларгина ўзгариб туради, бир тўн миллионерлар ёки уларнинг маънафиди ўринга бошқалар келадилар, лекин уларнинг ҳаммаси ҳам монополистлар маффаатларига хизмат қилади.

Буржуазия идеологари, капиталистик жамиятда тенглик бор, деб таътидилар. Лекин бу жамиятда қанақа тенглик тўғрисида гап бўлиши мумкин? Капитализм мамлакатларининг иқтисодий структурасини олиб қўрайди. Бизнинг кўз олдимизда социал тенгсизлигини жуда катта пирамидаи пайдо бўлади. Унинг чўққисиде бир ҳовуч саноат ва молия олмгирларги ўтирибди. Улар Рим империясининг таназуули замонидаги аянган оқсўқларга каби ҳашамат ва беақлар ичига қўйилган. Айни бир вақтда бу пирамидаининг пойдеворини ташкил этувчи юз миллионла кишилар муҳтожлик ва ҳуқуқсизликка маҳкум этилган. АҚШда бир ҳовуч бадавлат кишилар — аҳолининг бир процентини миллий бойлигининг 60 процентига яқини ўз қўлида сақлаб турибди. Англияда бойлигининг 50 процентдан кўпроги мамлакат аҳолисининг кўп дегадиде бир процентини ташкил этган бир группа кишилар қўлида тўлланган.

Капиталистик мамлакатлардаги сайлов системасини олиб қўрайлик. У, монополистлар маффаатини максимал даражада таъминлаш ва сайловларнинг энг иродасининг энг буюк кўрсатиш мақсадида доимо қайта-қайта бириктирилади ва шу маффаатларга мослаштирилади. Франциянинг ҳозирги сайлов системаси бунга мисол бўла олади. Кейинги сайловларда Коммунистик партия, унга 3.882.204 сайловчи овоз берган бўлсада, Миллат мажлисида атиги 10 та ўрин олди. Айни бир вақтда сайловчиларнинг 3.603.958 овозини, яъни коммунистларга қараганда камроқ овозини олган «Янги республика» ҳимоя қилиш союзи» номли реакцион партия 188 ўрин олди. Монополистик капитализмнинг бу шапарсини яққол кўрсатиб қўйган диктатураси шу эмасми! Бу халқ иродасини масхаралаш эмасми! Меҳнатчилар сайловчиларнинг аксарий кўпчилиги қисмини ташкил қилади. Лекин парламентларда уларнинг вакиллари борми? Ахир, 50 миллиондан ортиқ ишчи, хизматчи ва меҳнаткаш фермер яшайдиган АҚШ нинг Конгрессиде бирорта ҳам ишчи, бирорта ҳам майда фермер йўқлиги факт эмасми?

Монополистик буржуазия оммани алдаш, унинг онгини хиралатиш, иродасини фалаж қилиб қўйиш мақсадида ҳамма воситалардан — матбуот, радио, телевидениедан ва идеологик таъсирини бошқа воситаларидан фойдаланади. Масалан, миллионер Херст қўлидаги матбуот кишининг иродасини ифодалаши мумкин? Фақат бир иродани — монополистик корхоналар иродасини ифодалаш мумкин.

Буржуазия халқга қарши курашда полиция ва армиядан тобора кўп фойдаланмоқда. Сўнгги ўн йил ичиде қанча мамлакатларда халқнинг қанчадан-қанча юши тўқилди! Полиция тағи ва ўн буржуазия демократиясининг «далиллар» арсеналида тобора катта ўрин эгалламоқда.

Уларнинг «эркин дунё»си — маъна шу. Бу жамиятда чинакам озолид ва демократия йўқ, бу жамият, социал ва миллий зулмга ҳамда тенгсизликка, кишининг киши эксплуатация қилишига, инсоннинг шаъни ва номусини ҳўрлашга асослангандир.

Социалистик мамлакатларда демократик гуллаб-яшнамоқда, капиталистик мамлакатларда аслида чала бўлган демократия ҳам тобора чекланмоқда — ҳозирги дунёнинг сисёий таракқиётда бир-бирига эди бўлган икки йўл ана шундан иборат. Бизнинг социал тузумимиз ва демократиямиз барча халқлар учун социалистик турмуш тарзини намунаи бўлиб қалади кўпроқ тақомиллашуви учун қўлимиздан келган барча ишни қилмоқдамиз ва қилажамиз.

3. МИЛЛАТЛАРНИНГ БИР-БИРИГА ЯҚИНЛАШУВИ ВА ХАЛҚЛАР ДУСТИЛИГИНИНГ МУСТАҲКАМЛАНИШИ

Программа проектида коммунистик куралининг кеңг авк олдирилган жараёнида совет республикаларини иқтисодий ва маданий жиҳатдан янада гуллаб-яшатиш, миллатларни янада кўпроқ ва ҳар томонлама бир-бирига яқинлаштириш йўли ифодаланган.

Социализм паритида миллий масаллада бир-бирига боғлиқ бўлган ички прогрессив тенденция амал қилмоқда. Биринчидан, ҳар бир миллат туркираб ҳар томонлама ривожланоқда, иттифоқчи ва автоном республикаларнинг ҳуқуқлари кеңгайтирилмоқда. Иккинчидан, пролетар интернационализм байроғи остида социалистик миллатлар бир-бирига тобора яқинлашиб бормоқда, уларнинг бир-бирига таъсири кучаймоқда ва улар бир-бирини тобора бойитиб бормоқда.

Коммунистик куралининг кеңг авк олиши СССРда миллий муносабатларнинг ривожланишида янги босқичдир. Авало, тўғри иқтисодий сисёат олиб бориш миллатлар ҳамкорлигини мустаҳкамлашнинг қалқидир. Программа проектида иттифоқчи республикалар ҳўжаикларини комплекс ривожлантириш ва иқтисолаштириш назарда тутилди. Бу республикаларнинг ҳар бирини экономика бундан буюн ҳам кўпро Совет Иттифоқи ягона экономикасининг ажралмас қисми бўлиб ривожланади. Ҳар бир республика коммунизм куралидан иборат умумий ишта қанча кўп ҳисса кўпса, совет миллатларининг кўп қиррали ўзаро алоқалари ҳам шунчалик кеңг бўлади.

Ҳар бир совет республикасининг иқтисодий равнақи барча совет халқларининг қардошларча ҳамкорлиги ва ўзаро ёрдамнинг натижасидир. Мисол учун Қозғистоннинг кўриг ерларини ўзлаштиришни олайлик. Республика фақат ўз кўчлари билангина бу улкан вазиёфани ундай олмаи эди. Руслар, украинлар, белоруслар, бошқа қўпгина миллатларнинг вакиллари унга ёрдам қўрсатдилар. Еки бизнинг корхоналаримиз ва янги қуришларимизни олиб қўрайлик. Улар кўп миллатли илчил коллективлардан иборат бўлиб, бунда ҳодимлари оқ-қоралидига қараб эмас, қайси тилда гапиринишга қараб эмас, балки меҳнатга бўлган муносабатига қараб, коммунизм учун қандай курашаётганлигига қараб қадрлайдилар. Республикалар аҳолисининг миллий составида ҳар хил миллат намоёндалари тобора ортиб бормоқда. Совет республикалари бир-бирларига малакали кадрлар бериб турмоқдалар. Буларнинг ҳаммаси СССР халқлари ўртасидаги интернационал алоқаларни мустаҳкамлашга ёрдам беради.

Социалистик миллатларнинг ривожланиб бораётганлиги СССР халқлари миллий давлатларининг тақомиллашувида ҳам ўз ифодасини топтоқда. Партия бундан буюн ҳам бу соҳада етилган эътиёжларини тўла қондириш йўлидан кўриб боради. Федерация ва автономиянинг совет принциплари заминдаги барча имомсияларда тўла фойдаланимроқ зарур. Турмуш ҳозирнинг ўзиде республикаларнинг коммунистик куралини плавларини амалга оширишдаги кун-гайратларини янада яхшироқ ўзгаштириш учун баъзи бир республикаларга зонал органлар ташкил этиш зарурлигини кўрсатмоқда.

Мамлакатимиздаги миллатлар ва элаларнинг бир-бирига яқинлашиб боришида маданий куралиш, идеология иши ҳам ёрдам бормоқда. Уларнинг бир-бирлари билан маънавий бойликлари ўртоқлашилари ҳам кучаймоқда. Бирининг маданий ютуғидан бошқалари ҳам баҳраманд

бўлмоқдалар. Бу ҳол СССР халқларининг бир-бирларининг маданийларини бойитишлари, уларнинг интернационал асосларини мустаҳкамлашга, коммунистик жамиятнинг бўлажак ягона умуминсоният маданиятининг шаклланишига олиб келади.

Миллий маданият формалари қотиб қолмайди, балки тақомиллашиб боради: коммунистик куралиш вазиёфалари номувофиқ эскириб қолган формалар тушиб қолади, янги формалар юзага келади. Адабиёт ва санъатда миллий колоритдан фойдаланиш батамом табиий бир ҳодир, Лекин биз бу соҳада қўпгина архаик фактларига ҳам дуч келдик. Масалан, архитектурада баъзан асрлар давомида эскириб кетган формалар топиб олиндики, бу формалар замонамиз кишиларининг турмуш шароитига ва эътиёжларига мутлоқ жавоб берибди. Ваҳоланки бизнинг давримизга мос тушадиган формаларинингта келажакта бор.

Партия бундан буюн ҳам СССР халқлари тилларининг эркин ривожланишини таъминлайди, у ёки бу тилда гапириниш чеклаш, иттиёб бериш ва мажбур қилиш каси ҳўжарга асло йўқ қўймайди. СССРнинг ҳар бир граждани ўз болалигини истатган тилда ўқитиш эркинлигинида фойдаланимоқда ва бундан буюн ҳам фойдаланади. Бизда миллий тилларнинг ривожланиши учун ҳеч қандай тўсиқлиқ йўқ. Лекин миллий тилларнинг ривожланиши миллий чегараларини кучайтиришга эмас, балки миллатларнинг бир-бирига яқинлашувига олиб келмоғи лозим.

Рус бўлмаган халқларнинг рус тилини билиб олишга тобора кўпроқ иттифотчиларини кўрсатиб ўтиш зарур, рус тили СССР халқлари учун амалда иккинчи она тили, уларнинг миллатларро алоқа воситаси, ҳар бир миллат ва элалнинг СССР халқларининг маданий ютуқларидан ва жаҳон маданиятидан баҳраманд бўлиш воситасига айланоқда. Рус тилини икхтиёрий суратда ўрганишнинг турмушда содир бўлаётган процесси миллатларро ҳамкорлиқни ривожлантиришда икхтиёй аҳамиятга эгадир.

Мамлакатимизда миллатларнинг бир-бирига яқинлашуш процесси давом этмоқда, уларнинг социал аҳлиқлиги кучаймоқда. Коммунизм куралининг кеңг авк олдириш жараёнида миллатларнинг тўла бирлигига эришилди. Бирок, коммунизм асосан куралиб бўлгандан кейин ҳам миллатлар бир-бирига қўшилиб кетди деб эълон қилиш нотўғри бўлади. Маълумки, Ленин давлат ва миллий таълимотлар соҳасида барча мамлакатларда галаба қилгандан кейин ҳам узоқ вақтгача сақланиб қолади, деб кўрсатган эди.

Миллий таъовуллар йўқолмоқда деб дол-во солаётган одамлар ҳам урайди, албатта. Биз уларга: коммунистлар миллий таъовулларини сақлаб ўтирмайдилар ва абадийлаштирмайдилар, деб жавоб берамиз. Биз коммунистик куралиш шароитида икхтиёрийлик ва демократизм асосида миллатлар ва элаларнинг бир-бирига тобора яқинлашувида иборат объектив процесси қувватланибди. Оммани пролетар интернационализм ва совет ва татпарларининг руҳида тарбиялашни кучайтирмоқ зарур. Биз миллатчилик сарқилганлигини ҳақто энг кичик куралишларини ҳам болшевиктик мурасиасилик билан йўқ қилишимиз керак.

СССР халқларининг дўстлиги — бизнинг энг буюк ютуғимиздир. Биз бу дўстлигини кўз қорачигидай асраймиз!

4. КИШИЛАРНИ КОММУНИСТИК РУҲДА ТАРБИЯЛАШ ВА ҲАР ТАРАФЛАМА РИВОЖЛАНТИРИШ

Ўртоқлар! Кишиларни коммунизм руҳида тарбиялаш — коммунистик куралининг энг муҳим тарихий қисмидир.

Жамият барча аъзоларининг онги ва маданиятини ўстирмасдан туриб, энг юқори даражадаги меҳнат унумдорлигини вужудга келтиришга, коммунистик иқтисодий муносабатларни ривожлантиришга ва коммунистик турмуш қоидаларини ўргатишга эришиб бўлмайди. Жамият аъзоларининг онглигини қанчалик юқори бўлса, уларнинг икхтиёй активлиги қанчалик тўла ва кең қўламда авк олас, биз коммунизм кураш программасини шунчалик тез ва муваффақият билан амалга оширамиз.

Биз янги инсонни шаклланиши тўғрисида гапирар эканмиз, қандай вазиёларни назарда тутамиз? Бу вазиёлар жумласига қўйиладилар кирди:

— коммунистик дунёқарашни: коммунизм идеалларига чўқур ишоншни, иқтисодий бурчга онгли муносабатда бўлиш, социалистик интернационализм ва ватанпарварлик, Ватанга садоқат, уни ўз жонини аямасдан ҳимоя қилишга тайёр бўлишни барқарор қилиш;

— меҳнат тарбияси, меҳнатга, иқтисодий ишлаб чиқаришга коммунистик муносабатни ривожлантириш;

— коммунистик ахлоқ принципларини мустаҳкамлаш, коммунистик турмуш қоидаларига икхтиёрий суратда риоя қилиш;

— маданий юксалтиш, фан асосларини эгаллаш, умумий ва политехника таълими, эстетик ва жисмоний тарбия.

Коммунизм инсонни олижаноб қилади. Коммунизм — инсониятнинг ва инсон шахсининг олий даражада гуллаб-яшанишидир.

Партия жамиятимизнинг барча аъзоларида янги, коммунистик харақтер белгиларини тарбиялаб еттиштирар экан, ёшларни коммунистик руҳда тарбиялашга ва ўқитишга алоҳида аҳамият беради.

Партия, халқ социализмининг фидокор қурувчилари ва Ватани ҳақрамоиона ҳимоя қилувчиларини аювийи авлодини еттиштириш, уларнинг шўҳрати асрлар бўйи сўнмайди. Эндиликда биз кишиларни коммунистик жамиятда яшашга тайёрламоқдамиз. Коммунизм авлодини ёшлик қониданоқ шакллантирмоқ, уни асрамоқ ва ёшланидан қочинтирмоқ, бизда маънавий майиб кишиларнинг — нотўғри тарбия ва ярамас қилиқ қурулларининг бўлмаслиги учун эътибор билан қузатиб бормоқ лозим. Мевали дарахтининг ёш кўчати муайян даражада зарарланган бўлса, уни парварини қилиб тузатиб олиш учун қанчадан-қанча меҳнат сарф бўлади, лекин ҳамма вақт ҳам бунинг улдасидан чиқиб мумкин бўлавермайди. Янги авлод кишилари билан ҳам худди шундай бўлиши мумкин.

Янги инсон фақат тарбия, совет давлати, касабасоюзлар, комсомолнинг тарбиявий ишлари таъсири остидагина эмас, балки, шунингдек, жамият ҳаётининг бутун уклади, яъни ишлаб чиқариш усули, тақсимот формалари, маънавий хизмат, иқтисодий-сисёий фаолият, ҳуқуқ нормалари ва суд практикаси таъсири остида ҳам шаклланади, яъни иқтисодий, социал-маънавий, сисёий ҳуқуқий воситалардан кишиларнинг коммунистик онглигини ривожлантириш ва буржуазия идеологиясига ҳамда ахлоқининг қондиқларини таг-томори билан йўқотиш йўлида фойдаланоқ зарур.

Буржуазия шахс эркинлигини ҳусусий мулк билан боғлайди. Лекин капиталистик мамлакатларда миллион-миллион кишилар ҳусусий мулкдан маҳрумдирлар ва улар ўз қўл буржуа ҳусусий мулки — эркинлик гарови бўлиб эмас, балки оғир бўйинтириқдир. Майда ҳўжаиклар учун ҳусусий мулк шахсини ривожлантириш шарт-шароити бўлиб эмас, балки уларни батамом монополистик капитал қарамалидга тутиб туришга заимир бўлиб кизмат қилади. Ҳусусий мулк фақат капиталистларгагина меҳнатчиларнинг эксплуатация қилиш беҳад бойлик орттириш учун тўла эркинлик беради. Мамлакатимизнинг ҳамда бутун жаҳон социализм системасининг бой тарбиябаси ҳусусий мулк эмас, балки иқтисодий мулк инсонни социал қарамалиқнинг барча турларидан озоқ қилишини ҳамда шахсининг эркин ривожланиши учун кең имконият ярати беришини кўрсатиб турибди. Коллективизм, ўртоқлик, иқтисодий бурчга садоқат каби олижаноб ҳис-тўғуллар ҳалимизнинг қон-қонига сингиб кетди.

Программа проектида совет кишиларининг илгор илзий дунёқарашининг шаклланишини тобора кучайтиришга катта аҳамият берилади. Бу, тушунарлидир. Одамнинг бўлса мисгина, ҳуррофот, сохта тасаввулар билан тўлган бўлса, унинг руҳий жиҳатдан муваффақиятли ривожланиши мумкин эмас.

Тарихда бирчила марта миллион-миллион кишиларнинг дунёқарашини марксизм-ленинизмнинг ялғий асосида ташкил топтоқда. Марксизм-ленинизм энг яхши ҳаёт учун, коммунизм галабаси учун курашда халқ оммасининг гоийий курали бўлиб қолди. Марксизм-ленинизм инсониятни тўғри, пухта ўйлаб топишга тарихий орбитага олиб чиқди, бу орбита порлоқ коммунистик келажакка олиб боради!

Биз революционерлар ва интернационалистларимиз, шунинг учун ҳам реакцион қарашларнинг пропаганда қилинишига бепарво қараб туролмаймиз. Буржуазия кишилар онгини хи

СОВЕТ ИТТИФОҚИ КОММУНИСТИК ПАРТИЯСИНИНГ XXII СЪЕЗДИ

Ўртоқ Н. С. ХРУЩЕВ докладынинг давоми

(БОШИ УЧИНЧИ БЕТДА)

Фан-техника тараққиёти жуда авж олган бизнинг асримизда фан ютуқларидан фойдаланишда туриб, жамиятни ва инсон шахсини ривожлантириб бўлмайди. В. И. Ленин бир вақтлар бундай деган эди: «Фан, пролетариат ва техника намоёндаларининг иттифоқи ҳеч бир қора куч бардош беролмайди» (Асарлар, 30-том, 435-бет). Бу доно сўзлар жонли ҳақиқатга айланди. Биз эксплуататорларнинг қора кучларини мажмада ташладик ва йўқотдик, иқтисодий ва маънавий зулмининг барча хилларини абадий тутатдик. Шунинг учун биз эндиликда ўз куч-гайратимизни кишиларни таъбиотнинг стихия кучларига қараб бўлишдан тобора кўпроқ қутқаришга, бу кучларни инсонга бўйсундиришга қаратмоқдамиз. Чинакам эркинлик дунёсига олиб бораётган йўлда инсоният олдига турган сўнгги тўсиқ шу билан улоқланиб ташланади.

Фан ҳозирги куннинг талабларига жавоб бериши, муҳим ҳалқ ҳўжалик проблемаларини ҳал қилишда, жамиятнинг ишлаб чиқарувчи кучларини ривожлантиришда жанговар ва кучли қурол бўлиб хизмат қилиши лозим. Кенг миқёсдаги истифодани фан ядро қувватининг битмас-туганмас манбаларидан тинчлик мақсадида фойдаланиш учун термоядро реаксияларини бошқариш имкониятини очиб бериши, илмий ва об-ҳаво шароитига таъсир кўрсатиши, касалликларни енгитиш ва кишилар умрини узайтириш, организмларнинг ҳаётий процессларини йўлга солиб туриши, зарур хусусиятларга эга бўлган сунъий материалларни гўл кўп миқдорда яратиб бериши, космик фазонинг ағаллаши. Космолар бехатар алоқа йўллариини очиб бериши лозим. Булар фан ва техниканинг жаҳон тарихида бутун бир даврини ташкил қилади, инсонга битмас-туганмас энергия ресурслари беради. инсонни чиндан ҳам табиат ҳукмори қилади.

Инсониятнинг коммунизм сари тарихий ҳаракат йўлини ўрганишда, капитализм ҳалокати процессларини

илмий текширишда, жамият тараққиётига, ҳўжалик ва маданий қурилишга пайли суратда раҳбарлик қилишнинг илмий асосларини ишлаб чиқишда, кишиларда материалистик дунёқарашии шакллантиришда, коммунистик жамият кишисини тарбиялашда ва буржуа идеологиясига қарши курашда илмий фанларнинг аҳамити тобора ошиб боради. Партия инсон билимларининг барча соҳаларини гуллаб-йиллаштириб тўғрисида таъминот қилади.

Совет фанининг билимнинг энг муҳим соҳаларида эришган олдинги натижаларини қўлда маҳкам сақлаб қолши ва барча асосий йўналишлар бўйича жаҳон фанида совет фанининг етакчи ролини мустаҳкамлаш—совет олимларининг шарафли иши ва ватанпарварлик бурчидир.

Янги инсонни шакллантиришда адабиёт ва санъат катта роль ўйнайди. Адабиёт ва санъат коммунистик ғойивийлик ва чинакам гуманизмни барқарор эта бориб, совет кишида янги дунё қурувчининг ғойивийлигини тарбиялайди, кишиларнинг баъдий ва ахлоқий юксалишига хизмат қилади. Партия адабиёт ва санъатнинг барча арбобларини ҳозирги замон темаларига дадил ва новаторлик билан ишлаб чиқишга даъват қилади.

Тобора кенг қулоч ёниб бораётган баъдий ҳаваскорлик ҳалқ орасидаги талантни ва қобилиятли кишиларни аниқлаш ва ўстириш учун кенг майдондир. Ленин бундан, профессионал санъатни ривожлантириш керак эмас, деган хулоса чиқарди. Баъдий ҳаваскорлик профессионал коллективларнинг ва атоқли санъат усталарининг ижодий фаолиятидан бундан буюн ҳам намуна олиши, улар даражасига етиб олиши лозим. Ҳалқ ижоди ўз навбатида профессионал адабиёт ва санъатнинг боийиш ҳамда гуллаб-йиллаштириш учун битмас-туганмас манба бўлиб хизмат қилади.

Социализм ва коммунизм маданияти—инсоният маданий тараққиётида янги, олий босқичдир. Бизда коммунистик маданият қўқирлагига олиб бораётган йўлни муваффақият билан босиб ўтиш учун барча шарт-шароит бор.

V.

КОММУНИЗМ ВА ИНСОНИЯТ ТАРАҚҚИЁТИ

Ўртоқлар! Партияимиз Программасини амалга ошириш жаҳон тарихининг боришига жуда чуқур таъсир кўрсатади.

Қуриляётган коммунизм ўзининг намуна кучи билан бутун дунёда ингидан-йиги юз миллионлаб меҳнат аҳлини марксизм-ленинизм байроғи остига ўғғайлади. Бу, аввало ишлаб чиқарувчи кучларни тез сўраётган билан ривожлантириш, ҳалқнинг турмуш даражасини ва маданиятини кучли суратда юксалтириш, кишиларнинг тинч ва бахтли ҳаёти учун шароит яратиб бериш намунасидир. Илмий-иқтисодий тараққиётнинг бутун жараёни Лениннинг, социализм галаба қилган мамлакатлар жаҳон революцияси тараққиётига ўзининг ҳўжалик қурилиши билан асосий таъсирини кўрсатади, деган башорати тўғри эканлигини тасдиқлаб берди. Социалистик система билан капиталистик система ўртасидаги мусобақанинг асосий майдони — тинч иқтисодий мусобақадир.

Бу мусобақанинг оқибатини кўп жихатдан Совет Иттифоқи билан Америка Қўшма Штатлари ўртасидаги мусобақа белгилаб беради.

Партия яқин йил ичда мамлакатимизни дунёда биринчи индустриал давлатга айлантириш, саноат ишлаб чиқаришининг абсолют ҳажми бўйича ҳам, аҳоли қон бошига саноат маҳсулотини ишлаб чиқариш бўйича ҳам АҚШдан ўзиб ўтишга эришиш вазифасини қўяди. Тахминан ўша вақтга бориб, СССР қон бошига қишлоқ ҳўжалик маҳсулотлари ишлаб чиқариш бўйича АҚШнинг ҳозирги даражасидан бир ярим баравар ўзиб кетади ва миллий даромад бўйича АҚШ даражасидан ошиб кетади.

Ленин бу биринчи маррадир. Биз бу маррага бораётган келин тўхтаб турмаймиз. Иккинчи ўй йиллик ичда — 1980 йилгача бизнинг мамлакатимиз аҳоли жон бошига саноат ва қишлоқ ҳўжалик маҳсулотлари ишлаб чиқариш бўйича Америка Қўшма Штатларини жуда оғдал қолдиради.

Фақат Совет Иттифоқининг экономикаси эмас, балки жаҳон социалистик системасидаги барча мамлакатларнинг экономикаси ҳам капитализм экономикасига қараганда анча тез ривожланишда. Социалистик дўстлик мамлакатлари урушдан илгарти даражага қараганда саноат маҳсулотини ҳажмини умуман олганда қарий етти баравар оширдилар, капитализм мамлакатлари эса—яқин ярим баравардан камроқ оширдилар. Экономистларнинг дастлабки ҳисобларига қараганда, 1980 йилга бориб жаҳон социалистик системасининг ҳиссаси жаҳон саноат ишлаб чиқаришининг тахминан учдан икки қисmini ташкил этади.

Батан кишилар, рақамлар эркинларини нарсда, дейдилар. Ленин бизнинг системанинг ўзинини қўрашга турган рақамларини айтиш мароқли ва меннинг фикримча, уларни эшитиш ҳам мароқлидир. Ёшлик чоғларимизда: «Паровозимиз олға уч, коммуналга бориб тўхта» деб ашула айтиб юртларимизимиз ёлдида. Энди бўлса биз ва бутун социалистик система паровозда эмас, балки қудратли электровозда олға қараб ҳаракат қилмоқдамиз. Ҳеч шубҳа йўқки, бизнинг социалистик экспрессимиз қаттиқлашдан ўзиб, уни оғдал қолдириб кетади. Капитализмнинг илгирти дармони, илгирти тортиш қуввати қолмади!

Мамлакатимизда коммунизм қурилиши — бутун социалистик дўстлик мамлакатларида коммунистик жамият қурилишнинг таркибий қисмидир. Жаҳон социализм системасининг муваффақият билан ривожланиши социалистик мамлакатларнинг озми-кўпми бир вақтда, бир тарихий давр ичда коммунизмга ўтиш учун истиқбол очиб беради. Нотекис иқтисодий ва сиёсий ривожланиш қонуни жаҳон капитализм системаси учун ҳаракатли бўлиб, бу қонуни давлатлар ўртасидаги зиддиятларнинг қурулганлигига на конкуренция қурулишини кўчатишга олиб боради. Жаҳон социалистик системаси бу қонуни тамомла қарама-қарши бўлган қонуналар асосида ривожланишда. Ҳар бир мамлакат экономикасининг тўғрисида ва пайли суратда ўзини, капитализм шароитида иқтисодий жиҳатдан оғдал қолган давлатларнинг жадал суратда ривожланиши, барча мамлакатлар тараққиётининг умумий даражасини бараварлаштириш жаҳон социалистик системасига хос хусусиятлардир.

Ўз тарихий тараққиётининг хусусиятлари тўғрисида оғдал қолган мамлакатлар жаҳон социализм системаси доирасида илгори социалистик мамлакатлардан ҳар томонлама ердан ва қўмқ олган ҳолда, қисқа муддат ичда уларга анча яқинлашиб қолдилар. Бироқ, бу мамлакатларда ишлаб чиқарувчи кучларнинг ривожланиш даражаси ҳали бир хил эмас. Ана шу объектив факторлар тўғрисида шундай бир вазият вужудга келадими, натижада янги жамиятнинг олий фазасига барча социалистик мамлакатларнинг қандайдир бир «соат ичда» қадам қўйишлари мумкин бўлмайди. Табиийки, кенг авж олдирилган коммунистик жамият қурилиши бу мамлакатларда бунинг учун зарур бўлган шарт-шароитлар юзага келишига қараб бошланади. Бу эса бутун социалистик система манфаатларига мувофиқ келади, чунки у ҳалқларнинг коммунизм сари умумий ҳаракат процессини ташлаштирилади ва коммунизм галаба қилган мамлакатларнинг бошқа социалистик давлатларга кенг ердан ва қўмқ бериш учун анча қўлай шароит яратиб беради.

Марксизм-ленинизм учун шу нарсда шубҳасизки, социалистик давлатларнинг тўб манфаатлари улар ўртасидаги дўстликни бутун чоралар билан мустаҳкамлашнинг қатъий талаб этмоқда. Яқинлашиб, жаҳон социалистик ҳамкорлигиндан ажралиб социализм қуриш йўлини тутиш социалистик жамият тараққиётининг объектив қонунарига айланди. Бундай йўл зарарлидир, чунки у империалистик реакциянинг бирлашган фронтини олдига социализм кучларини заифлаштириб қўйиши мумкин, миллатчилик теъденцияларини оқилантириш ва оқибат-натижада социалистик ютуқларини қўлда бой беришга олиб келиши мумкин.

Миллатчилик, қандай ниқоб остида майдонга чиқмиши, ҳалқроқ реакция социалистик мамлакатлар бирлигига қарши фойдаланишдан энг хавфли сиёсий ва идеологик қуролдир. «Коммунистлар» — деб таъкидлаб ўғғайди Программанинг проектида, — меҳнатқилларнинг империализм ва социализмнинг ватанпарварлиги рўқда. Миллатчилик ва социализмнинг ҳар қандай қўрилишларига қурасасизлик рўқда тарбиялашнинг ўзларининг биринчи даражаги вазифалари деб йилдилар. Миллатчилик социалистик дўстликнинг умумий манфаатларига зарар келтиради ва аввало шу миллатчилик пайдо бўлган мамлакатнинг ҳалқига зарар беради, чунки социалистик лагердан ажралиб қолши бу мамлакатнинг

тараққиётига тўқинчилик қилади, жаҳон социалистик системасининг афзалликларидан фойдаланиш имкониядан маҳрум қилади, империалистик давлатларнинг миллатчилик тенденцияларидан ўз мақсадлари йўлида фойдаланишга уринишларини рағбатлантиради».

Совет кишилари Европа ва Осиёнинг социалистик мамлакатларидан бирорларига гўл дўстона назар билан қарайдилар. Совет кишилари уларнинг муваффақиятларидан қувонадилар ва галабалари билан фахрланидилар. Совет кишилари янги ҳаёт қуришда уларга ердан бериб келдилар ва бундан кейин ҳам ердан бериладилар. Социалистик мамлакатларнинг ҳалқлари яқин кунларда ҳам, ёмон кунларда ҳам бир иши ҳамма учун, ҳамма бир киши учун деган принцип асосида иш қўрадилар. Бизнинг ҳамкорликчидаги халқларнинг социалистик галабаларига ҳамда қилмоқчи бўлганлар социализм ва коммунизм қураётган миллиард кишининг қашқатқич зарбасига учрайди.

Югославияга келганда. Марксизм Комитет ҳисоботида айтиб ўтилганидек, биз Югославия коммунистлар Союзи раҳбарларининг ревизионистик позицияларига қарши курашиб келдик ва бундан буюн ҳам курашамиз, шу билан бирга биз Югославия билан давлат мусоабатларини бутун чоралар билан ривожлантириш ва мустаҳкамлашга ҳаракат қилиб келдик ва ҳаракат қилмоқдамиз. Тинчлик учун кураш масалаларида бизнинг позицияларимиз Югославия билан кўп жихатдан тўғри келади. Совет Иттифоқи империалистик уруш оловини ёғувчиларга қарши, халқлар ўртасида тинчлик ва дўстлик учун курашаётган барча кучларни яқинлаштириш ва бириктиришнинг ёғдал майдонга чиқмоқда.

Ўртоқлар! КПСС янги Программаси проектида коммунизм асримизнинг энг буюк кучи бўлиб қолганлигидан иборат шубҳасиз фант ўз ифодасини топти. Ҳозирги кунда коммунистик партиялар дунёнинг 87 мамлакатда иш олиб бормоқда ва ўз сафларига 40 миллионга яқин кишини бirlaштирган. Коммунистларнинг қарашлари ва масалаларига қўйилган, уларнинг сиёсатини маъқуллаган ва қувватлаган ҳолда, улар кетидан бораётган оммавий соҳасида йўл Коммунизм чуқур илди отиб, кучли суратда ривожланиб бормоқда. Байроғи остида янги бир қисмдан кўпроқ коммунизм байроғи остида янги ҳаёт қурумоқда. Қўлгана социалистик мамлакатларда ишчилар синфи мий тоналли болга билан капитализм тиргаларига зарба урмоқда.

Жаҳон революциялар даврини боийдан кечирмоқда. Социалистик революциялар, миллий-озодлик антиимпериалистик революциялар, ҳалқ демократик революциялари, кенг деҳқонлар ҳаракати, ҳалқ оммасининг фаншлар ва бошқа эълмлар режимларини ағдарин йўлда олиб бораётган кураши, миллий зулмга қарши умумидемократик ҳаракатлар — буларнинг ҳаммаси капитализмни емирчи ва мажмада ташлашга ягона жаҳон революцион процесс бўлиб қўйилмоқда.

Программа проектида революциянинг тинч ва нотияч ривожланиш йўллари ёритилган. Партияимиз бошқа ҳамма масалалар каби бу масалада ҳам ҳалқроқ коммунистик ҳаракат томонидан 1957 йил Декларациясида ва 1960 йил Баёниётида коллектив суратда баён этилган принципларга батамом асосланади.

Ҳозирги даврда жаҳон революцион ҳаракатини авж олдириш учун кўпроқ қўлай ҳалқроқ шароит юзага келди. Бу эса аввало социалистик система кучларининг мустаҳкамлашиши ва унинг таъсирининг ўсиши билан боғлиқдир. Социализм замонаси кишилар оғига қудратли таъсир кўрсатмоқда, уларни янги тузум ўрнатини учун актив қурашчиларга айлантирмоқда. Революцияга отланган ҳалқлар жаҳон реакциянинг контрреволюцияни экспорт қилиш йўлидаги уринишига қарши курашда социалистик мамлакатларнинг ёрдамига таялиш иқтисодий ағдаларлар. Улар янги жамият қуришда социалистик мамлакатлардан ҳар тарафлама ердан олишлари мумкин.

Ҳозирги даврда янги-янги мамлакатларнинг социализмга ўтиш учун ички шароитлар ҳам кўпроқ қўлай бўлиб қолди. Бундай шароитлар жумласига қўйиладилар: капитализмнинг умумий заифлашуви ва унинг зиддиятларининг чуқурлашуви; ишчилар синфи соийнинг, ушшоқлиги ва жипслигининг ўсиши, жамиятда унинг таъсирининг кучайиши; ишчилар синфининг империализмга қарши курашдан, монополияларнинг тўла ҳукмронлигини тутатишдан объектив манфаатдор бўлган иттифоқчилари соийнинг қўйиши; дунёнинг деярлик ҳамма мамлакатларини коммунистик партиянинг юзага келиши ва мустаҳкамлашиши.

Ленин революцион кучлар йўлидаги қийинчиликларни ҳам унутмаслик керак. Монополистик буржуазия урушдан кейинги даврда ўз нафасини фақат социалистик мамлакатларгагина эмас, балки шунингдек революцион ишчилар ҳаракатига ва миллий озодлик ҳаракатига ҳам қарши қаратган янги реакция «муқаддас иттифоқ», ҳарбий блоklar тузди. Монополистик буржуазия ўғғайи ва босириш аппаратини гўл даражада негизлаштириб юборди. Шу билан бир вақтда у ишчилар синфи орасига ниёф соийнинг, қасаба соийлар ҳаракатини бўлиштириб лозим методларини ишга солмоқда, бу мақсад йўлида сунъал демократиянинг реакция лидерларидан ва қасаба соийларнинг реакция арбобларидан актив суратда фойдаланишда. У қутириб, антикоммунизм кампаниясини қўлайитиб юборди, меҳнатқил ҳалқнинг барча душманларини бу қора байроқ остига бirlaштирмоқда. Монополистик буржуазия ўз ҳукмронлигини сақлаб қолши учун энг разил, энг қонли воясиларни ишга солиши эҳтимолидан узоқ эмас. Бундай шароитда Лениннинг: ишчилар синфи «жамоат фаолиятининг, ҳеч қандай мустақилсиз, барча формаларини ёки томонларини билди ағдалла олиши лозим, бир форманинг жуда тезлик билан ва қутл-мағанда иккинчи форма билан алмашинувига таёйр туриши керак», деган сўзлари ҳамма вақтдагидан ҳам кучлироқ янграмоқда (Асарлар, 31-том, 85 бет).

Ҳозирги даврда ҳалқ демократик, миллий-озодлик ва социалистик революцияларнинг вазифалари бир-бирига янада яқинлашиб, бир-бири билан йўналиб кетмоқда. Илмий-иқтисодий таътиқ шунга олиб келдики, бу революцияларнинг ҳаммаси биринчи галада бир асосий душман бўлган империализмга, монополистик буржуазияга қарши қаратилган.

Жаҳон-озодлик ҳаракати бундан кейин қайси йўлдан боради? деган савол қўйишга ўртага қўйилмоқда.

Равшаники, юксак даражада ривожланган капиталистик мамлакатларда социализмга ўтиш учун шарт-шароит тўла этилган. Осиё, Африка, Латин Америкасидаги ҳам

тараққий этган давлатлар тўқинчилиб турибдилар. Улар миллий-озодлик, антиимпериалистик революцияни охирига етказиб, социализмга ўтишда амалга оширишлари мумкин. Ҳозирги даврда амалда ҳар бир мамлакат, унинг тараққиёт даражаси қандай бўлишидан қатъий назар, социализмга олиб боруши йўлга ўғғайи мумкин.

Жаҳон революция процесси тобора кенгайиб ҳамма қитъаларни қамраб олмақда. Бир вақтлар дунёда биринчи социалистик давлатнинг ҳарбий йўли билан йўқ қилишга қодир бўлмаган империализм социалистик давлатни дунёнинг қолган қисмида «санитария қорлонлари» билан ажратиб қўйишга уринган эди. Бироқ, Европа ва Осиё халқларининг революцион куч-гайрати социализм чегараларини Ўзбекистон то жанубий хитой денгизларигача кенгайитди. Империалистлар революция идеяларини шу доиралдан четта чиқармаслик учун қўлларидан келган ҳамма ишларни қилдилар. Бироқ, тоғлар ҳам, океанлар ҳам озодлик гояларига тўсиқ бўлолмайди. Кубадаги гўл-дубона революция бунинг яққил далилидир.

Эрксевар Куба ҳалқи антиимпериалистик ҳалқ революцияси байроғини билади қўтариб. Ўз ерини аяқбай босқинчилардан ва уларнинг малайларидан тозаллади. Ишчилар, деҳқонлар, интеллигенция, шаҳар аҳолисининг ўта табақалари революция байроғи остига жипслишди. Бу эса Куба революцияси кучининг энг муҳим манбаларидан бири ва унинг социал прогресс йўлидан янада ривожланишининг гаровидир. Деҳқонлар ичда кўзга ташланмаган кичик бир орол эндиликда Латин Америкасининг барча халқларига прогресс йўлини ёритиб турган ўчмас эркинлик машъалига айланди.

Куба Совет Иттифоқидан узоқда, лекин халқларимиз бир-бирига яқиндир. Ўз мустақиллиги ва эркинлигини Америка империализмидан қимол қилаётган, жанговар байроғига социалистик мақсадларини ёниб қўлган Куба ҳалқомонлари, бизнинг қўлимиз спалар билан бирга! Бизнинг ҳалқимиз қардош Куба халқига унинг ўз ҳаққини иши учун олиб бораётган муқаддас курашида ердан бериб келди ва бундан буюн ҳам ердан бериб келди.

Социалистик система мустаҳкамлашиб борган сари, унинг капитализмга нисбатан афзалликлари тобора тўла намоён бўлган сари, бутун дунёда социалистик ва демократик кучлар ўзиб борган сари тараққиётнинг турли даражасида турган мамлакатлар тобора кўпроқ революция йўлига ўғғайи бориб, дәрлар севуви ва қудратли оқим бўлиб қўйилгани каби, социализм системасига қўйилиб боради.

Ишчилар синфи ўз революцион курашида ўз кучларининг жипслишишига ва ўз мақсадларига эришишига ҳалал берувчи турли оппортунистик оқимларга бундан буюн ҳам дуч келиб туради. Монополия, капитализм мавжуд экан, бу оқимлар қилма-қил ниқоб остида қайта-қайта пайдо бўлаверадилар. Шунинг учун ҳам, Программа проекти социал-демократизм ва ревизионизм идеологиясига ҳам, доғматизм ва септентикизм ҳам қарши курашиш зарурлигини таъкидлайди.

КПСС халқроқ ишчилар синфи олдига, бутун дунё меҳнатқиллари олдигаги интернационал бурчини шараф билан бажариш учун бундан буюн ҳам зарур бўлган барча ишларни қилади, барча мамлакатлардаги коммунистлар буюк армияси сафарининг бирлигини ва жипслигини мустаҳкамлашга бундан буюн ҳам ўз кучини сарф қилади.

Ўртоқлар! Бизнинг коммунистик қурилиш соҳасидаги ютуқларимиз ҳозирги кунда шахдам қадамлар ташлаб мустақил тарихий ижод йўлига кирган ва ўз эканомикаси ҳамда маданиятини тез юксалтириш йўлини қилдираётган улкан, жағонаш Осиё, Африка, Латин Америкаси қитъалари халқларининг тақдирини учун гўл ютат ҳаққиятга эга бўлади.

Миллий-озодлик ҳаракати мустамака режимини тутатишининг сўнгги босқичига қадам қўйди. Озо бўлиб олган халқлар ўз олдларига сиёсий мустақиллигини мустаҳкамлаш, иқтисодий қолқонликка қарши ҳўжумга ўтиш ва уни тутатиш, империализмга қарамликнинг барча формаларини йўқотиш вазифасини қўймоқдалар.

Бироқ, уларнинг йўли оғдал эмас. Миллий озодлик ҳаракатига қарши очиг жангларда мағлубиятга учраётган империализм қурулини ташлаётгани йўқ. Империализмининг методлари тобора макморона методлар бўлиб бормоқда. Монополистар ҳам тараққий этган давлатлар дунёсига ўз позицияларини сақлаб қолши ва мустаҳкамлаш соҳасида узоқни мақуллаган пайларини амалга оширишга уринмоқдалар. «Бу планнинг асли мохиятини ердан тўғрисидаги мулоҳи гаплар билан хаспўшлamoқ-да. Бу ишда ҳам Америка империалистлари бошчилиги қилмоқдалар.

Империалистик давлатларнинг кам тараққий этган мамлакатларга бегарз ёрдами тўғрисида сўз ҳам бўлиши мумкин эмас, албатта. Монополиялар ўғғайининг устама фойдаланишдан воз кета олмайдилар. Монополияларнинг мақсадлари илгари қандай бўлса ҳозир ҳам шундай: уларнинг мақсади — кам тараққий этган мамлакатларни ҳош аёб манбаб бўлган аграр мамлакатлар ҳолатида тутиб туришдан, уларнинг халқларини эксплуатация қилишдан иборатдир. Империалистлар гарчи «ердам» сиёсатини кўз-кўз қилмаётган бўлсалар ҳам, бу уларнинг қаразли ва ноинқилибдан қилмаётган ишидир. Молия олигархияси империализм дунёда яқна ҳукмрон бўлиб турган вақтларда кам тараққий этган мамлакатларга бирон бир ердан қўрсатишни ҳалелга ҳам келтирган эмас. Совет Иттифоқи ва жаҳон социалистик системаси асбоб-қурулган етказиб бериш, кредит ва заёмлар бериш, техника соҳасидаги тақриб ва билимлар масаласида империалистик давлатларнинг монополияга нутур етказиладиган кейин ахвол ўғғайиб кетди. Империалистлар, агар шундай деб айтиш мумкин бўлса, ишчи бошқача олиб боради, кам тараққий этган мамлакатларга иқтисодий «ердам» ҳамда таъришга мажбур бўлидилар. Империалистлар, бу мамлакатлар ўғғайида унча-мунча доллар ташлашдан кишилар дуо қилдилар, улардан миннатор бўладилар, деб кутган эдилар. Бунинг ўғғайи Америка империалистлари ўғғайига айтилган заъватларини эшитдилар. Неге? Чунки АҚШ кам тараққий этган мамлакатлардан олаётган жуда катта фойдаларнинг ариомас бир қисминини шу мамлакатларнинг ўғғайи бормоқда. Ҳақиқатан АҚШ 1946 йилдан 1959 йилгача барча кам тараққий этган мамлакатларга солган ҳар бир доллар капиталидан 2.5 доллардан фойда олиб келди. Совет эканомикасининг ҳисобига қараганда, АҚШнинг ва бошқа гарб мамлакатларининг монополияларини ҳар йили кам тараққий этган мамлакатлардан 20 миллиард доллардан фойда олмақдалар. Агар бу ердан деб айтиладиган бўлса унда таланичлик деяр нимага айтилади? Таланичларга эса ташаккур бидиримиларки, балки заъватлар ўғғайи.

Монополистар ҳам тараққий этган мамлакатларини империализмнинг таъсир остида сақлаб қолшига, жаҳон капиталистик ҳўжалик системасида уларнинг нотен ақволни мустаҳкамлашга уринмоқдалар. Ленин бу беҳуда уринишдир. Кам тараққий этган мамлакатларнинг халқлари империализм буйинтуруғи остида қоллини истамайдилар. Улар социализмдан намуна олмақдалар. Эндиликда ҳалқлар социализм ҳақида фақат қитобларга қараб эмас, балки даставвал социализмнинг реал ютуқларига қараб фирм юртмоқдалар. Халқлар Совет Иттифоқининг асрлар мобайида эмас, балки бир авлод умри ичда мамлакатнинг асрлар бўйи давом этиб келган қолқонлигига барҳам берганлигини ва жаҳонда қудратли давлат бўлиб қолганлигини кўриб турибдилар.

Соёб мустамакаларнинг сиёсий мустақилликка эришиши уларнинг иқтисодий жиҳатдан ривожланишига ижобий таъсир кўрсатади. Ишлаб чиқариш суръатлари тезлашди. Иккинчи жаҳон урушига қадар бу мамлакатларда ишлаб чиқаришнинг йиллик ўртача ўсисларининг ўртача даражаси бир процентга тенг бўлган эди, кейинги йиллар давлда бу ўсис 4 процентга етди. Қўлгана мамлакатларда ишлаб сектор вужудга келтирилди, миллий саноат ривожлана бошладилар.

Ленин бу фақат дастлабки қадамлардир. Мустамакачилик сарқити ҳали ҳам жуда кучли. Ҳали асосий иқтисодий вазифаларини ҳал қилиш лозим. Шундай бўлишига қарамай, буржуазия ва феодалларнинг ўз тақдирини чет эл капитали билан боғлаган юқори табақаси жаҳон капитализм системаси ичда кам тараққий этган мамлакатларини сақлаб қолшига уринмоқдалар. Империалистлар ва уларнинг малайлари бу мамлакатларини шундай бир йўлга солмоқчилари, бу йўл шу мамлакатлар олдига турган проблемаларини асло ҳал қилиб бера олмайдилар, ваҳоланки, халқлар бу проблемаларни ҳал қилиш мақсадида мустамакачиликка қарши курашга қўтарилидилар.

Бунинг иложи борми? Тарих бу саволга очик-ойдин қилиб: бунинг иложини тараққиётнинг капиталистик бўлмаган йўлидан қидирмоқ керак, деб жаъоб беради. Бу йўл галабид натижалар берилиш билимнинг босқичи бўлган Совет Иттифоқида Оқтибдан кейин капиталистик тараққиётнинг мажмақлиги йўлини четлаб ўтган ва ҳозирда гуллаб яшнаётган Ўрта Осиё республикаларига ҳамда

мамлакатимизнинг бошқа районларига бир назар солиши мумкин.

Тараққиётнинг капиталистик бўлмаган йўлига ўзиб-ларчилиги билан кириб бўлмайди. Ишчилар, синфининг, меҳнатқиллар оммасининг актив курашишига, барча демократик ва ватанпарварлик кучларининг кенг миллий фронтга бirlaшишигига халқларини бундай йўлга олиб чиқиши мумкин.

Марксизм назар

СОВЕТ ИТТИФОКИ КОММУНИСТИК ПАРТИЯСИНИНГ XXII СЪЕЗДИ

Ўртоқ Н. С. ХРУШЧЕВ докладининг давоми

(ҒОШИ ТЎРТИНЧИ БЕТДА)

Эйр бериб қуролланишнинг доимий ҳаффи халқлар устидан йўқолган тақдирларига, яъни ёлпасига ва тўла қуролсизланиш шартинидаги социал тузами турлича бўлган давлатлар ўртасидаги муносабатларнинг чинакам барқарор бўлишига эришиш мумкин. Ҳарбий куч заминида эмас, балки умумий қуролсизланиш асосиданга ҳалқаро хавфсизлигининг ҳақиқатан ҳам ишончили системасини қўлга келтириш мумкин. Шунинг учун ҳам бизнинг партиямиз, Совет ҳукумати, бутун халқимиз қуролсизланиш учун курашишига, нисҳот бу тарихий ваифа ҳал қилишмагунча қуролсизланиш йўлини қидираверишга қатъий бел боғланганлар.

Империализм «уруш ёқасида тутиб туриш» сийатини халқаро муносабатларнинг доимий нормасига айлантирмоқчи. Биз бўлсак мустақам тинчлик ва халқларнинг умумий хавфсизлигини халқаро муносабатларнинг доимий нормасига айлантирмоқчимиз. Империализм сийатига бир ҳовуч монополияларнинг таровали манфаатлари анс этмоқда. Социализм сийатига бутун инсоният манфаатлари гавдалантирилмоқда. Шу сабабли биз, социализм ташки сийатининг беш принципи — тинч-тотув янаш принциплари шундай бир байроқ бўладики, бу байроқ остида барча халқлар, чинакам тинчлик ва инсониятнинг гуллаб-гилнашини истидаган барча кишилар жипслашадилар, деб қатъий ишонамиз.

Бизнинг буюк партиямиз ўзининг янги Программасини қабул қилар экан, бутун инсониятга шунинг тантанали суратида маълум қиладики, у жаҳон урушининг олдидини олганинига эмас, балки ҳозирги аълодининг урни давомидеги урушнинг жамият ҳаётидан абадий чиқариб ташлашини ҳам ўз ташки сийатининг асосий максисда деб қилади.

Тинчлик сийати—бизнинг принциплал, ҳалол, социалистик сийатимиздир. Биз аф бўлганлигимиз учун тинчлик ишини ҳимоя қилаётганимиз йўқ, биз ҳатто беш социалистик республина ҳар томондан империалистик йиртиқлар билан ўраб олганим. Ҳарбий жиҳатдан ҳам, иқтисодий жиҳатдан ҳам, империалистлардан бекис куч, буюк бўлган вақтда ҳам ўз душманларимизни тор-мор қиларди. Ҳозир, ўзимиз учун тинч шартон яратмоқчи. Иккинчи жаҳон уруши йилларида Совет Иттифоқи Гитлер ҳарбий машинасини тор-мор қилиш ишига ҳал қилувчи ҳисса қўшди ва инсониятнинг фашистлар асоратидан қутқариб қолди. Агар империалист воевслар СССР жуда катта кучга эга бўлган, у билан бирга жипслашган, қудратли социалистик ҳамкорлик саф бўлиб бораётган, бутун дунёда юз миллионлаб кишилар бизни қўллаб-қувватлаб турган янги вазиатда халқларнинг социалистик ютуқларига ҳамда қилгудай бўлсалар, уларнинг қисмати нима

билан томонланишга шубҳа қилиб бўладими? Бундай шартонда урушининг бошлангичи халққа қарши империалистик системанинг охираги бўлиб қолади.

Бизнинг бунга жуда қатъий ишончимиз империализм кучларига етарли баҳо бермаётганимиз деган гап эмас асло. Биз империализмнинг ҳали кучли эканлигини биламиз, империалистларнинг янги уруш бошлаб юборишлари мумкинлигини истисно қилиб бўлмайди. Империалистлик воевслар тарих гилдирагини тўхтатиб қўйиш учун авваторлар қилиш мумкин. Бундай вазиатда биз учун фақат бир йўл бор: у ҳам бўлса ўз қудратимизни кучайтириш, энг кучли қуроллар яратиш, агрессорлар ҳужумини қайтариш учун ҳар минут шайланган туриндир. Биз бир неча бор айтган эдик ва яна айтганимиз, биз армиядан батамом воз кечмишга, атом бомбалари ва ракеталарни денгизга қўйишга тайёриймиз, лекин равшанин, халқаро қаттиқ контроль остида ёлпасига ва тўла қуролсизланиш амалга оширилган тақдирларига шундай қилишимиз мумкин. Империалистик давлатлар шу йўлга қирмағунча биз Қуролли Кучларимизнинг Ватанин ҳимоя қилишда энг замонавий воевсларга—атом ва термоядро қуролига, кучи ҳамма радусларда етарлиган ракеталарга эга бўлишни тўғрисида, ҳарбий техниканинг барча турларини лозим даражада тутиб туриш тўғрисида ҳаммуҳим қиламиз. СССР мудоабасини, Совет Қуролли Кучларининг қудратини мустақамлаш — совет халқининг энг муҳим вазиғ фасилидир.

Коммунизм тарихга дадил қарашлари керак. Модомки, уруш хавфи мавжуд экан, модомки дунёда империалистик чагилдорлар ва уларда яшовчи махлуқлар — йиртиқ йўлбарслар мавжуд экан, биз бутун халқимизни, ешларимизни ўз Ватанини фидокорона севини, ўз куч ва ҳаётининг аямасдан уни ҳимоя қилишга тайёр туриш руҳида тарбиялашимиз лозим. Бизнинг ишимиз улуғ ишдир, шунинг учун бу ишни ҳимоя қилишга совет халқи бутун кучини бағишлайди. Империалистлар бизни уруш қилишга мажбур етсалади, биз унга сира иккиланмасдан жавоб қайтарибгина қолмай, балки коммунистларга соқ фидокорона қаҳрамонлик ва бекис мардлик билан душманга гойт кучли зарба берамиз.

Ўртоқлар! Бизнинг янги Программамиз коммунизм тинчлик ишига, урушнинг жамият ҳаётидан чиқариб ташлаш учун шартон яратиш ишига хизмат қилишини ўзининг бутун мазмуну билан исботлаб турибди. Ҳаммага аёнки, экономика, маданиятнинг халқ фаровонлигини юксалтириш соҳасида шу қалар мислсиз вазиғларни ўз олдига қўйган кишининг урушга интилиши мумкин эмас. Коммунизм қурилиши программаси айна вақтда тинчликни ва халқаро хавфсизлигини мустақамлашнинг оламшумуд-тарихий программасидир.

VI.

ПРОГРАММА ПРОЕКТИНИ МУҲОКАМА ҚИЛИШ ЯҚУНЛАРИ

Ўртоқлар! Программа проекти эълон қилинган биринчи кундан бошлаб, у, Совет Иттифоқи сийсий ҳаётининг марказида турибди. Бунинг устига унинг идеялари мамлакатимиз чегараларидан анча узоқларга етиб бори, барча мамлакатлар ва қитъалардаги миллион-миллион кишилар қалбида жуда катта заъқ уйғотди.

Программа проектини муҳокама қилиш партия билан халқ бир-бири билан мустақам, чамбарчас боғланганлигини, халқ ўз гақдирининг ҳужайини бўлиб қолган совет жамиятининг демократик характерини айр куч билан кўрсатиб берди.

Программа проектининг партия чинда ва мамлакатда муҳокама қилиниши яқунларига тўхтаб ўтишга, сўйра эса унинг бутун дунёда қандай кутиб олинганлигини тўғрисида сўзлаб беришга руҳсат етганимиз.

1. ПРОГРАММА ПРОЕКТИНИНГ ВА ХАЛҚ ТОМОНИДАН ҚИЙДЛИК БИЛАН МАЪҲУЛЛАНИШИ, ПРОЕКТИГА КИРИТИЛГАН ҚУШИМЧАЛАР ВА ТУЗАТИШЛАР

Программа проектини муҳокама қилиш ҳатто бизнинг партиямиз ва Совет давлати тарихида ҳам мисли қўрмаган кенг туз олди. Бу табиийдир, чунки Программанинг максисллари ва илгари сурган вазиғларни ҳаммага ва ҳар бир кишига дахлдор, ҳаммадан ва ҳар бир кишини заъқлантиради.

Программа проекти барча бошлангич партия ташкилотлариди мажлисларда, район, шаҳар, област ва ўлка партия конференцияларида, иттифоқ республиналар комитетларининг съезларида синчиқлаб ва ҳар томонлама муҳокама қилинди. Бу йилгишларда 9 миллиондан кўпроқ коммунист, яъни бутун партия иштирок этди. Корхоналар, колхозлар, муассасаларда, ҳарбий қисмларда, касабасоюз ва комсомол ташкилотларида меҳнатқилларнинг 500 мингдан ортиқ йилгишлари ўтказилди. Бу йилгишларда Программа проекти муҳокама қилинди. Бу йилгишларда 73 миллионга яқин киши қатнашди. Партия мажлисларида, конференцияларида, иттифоқ республиналар комитетларининг съезларида ва меҳнатқилларнинг йилгишларида Программа проекти юзасидан 4 миллион 600 мингдан ортиқ киши чириб сўзланди.

Бундан ташқари, КПСС Марказий Комитети, маҳаллий партия органлари, газеталар, журналлар, радио ва телевидение редакцияларида 300 мингдан ортиқ хат ва мақолалар келди.

Лекин муҳокама иштирокчиларининг аниқ сонини ҳеч қандай статистика ҳам айтиб беролмайди. Муҳокама мамлакат гойий ҳаётининг мазмунини ташкил этди ва жуда хилма-хил формаларда: аэрозоллар, фабрикалар, совхоз ва колхозларнинг, муассасалар, институтлар, мактабларнинг, коллективлари йилгишларида ҳамда ишхонада ва уйда самимий сўхбатлар йўли билан ўтказилди. Ҳеч қандай мулобағасиз айтиш мумкинки, Программа проектини бутун халқ муҳокама қилди, халқ уни ўз Программаси деб, ўз ҳаётининг иши деб қабул қилди.

Съезд, Программа проекти барча коммунистлар томонидан, бутун совет халқи томонидан қийдлик билан маъқулланди, деб айтиш учун ҳамма асосларга эга. Ҳар бир совет кишини Программа идеяларини, унда белгиланган планларни жон-дили билан қабул қилди. Партия аъзоларининг ва партиясизларнинг кутулари ва қатъий олинмаб фикрлар ва қислар қўйиб қўйиб тошган. Хатларда, бу хатларнинг қўйиб қўйиб тошган, тўғрисида бўлган, чунки улар баланд руҳ ва заъқ билан ёзилган, — кишилар партия янги Программасини чин қўлабдан табирламоқдалар ҳамда унинг кўрсатмаларини турмушта оширишга қатъий бел боғланганлигини ва иттиқчиларини изҳор қилмоқдалар. Бир томчи сувда кўёш анс етгани каби, бу хатларда ҳам халқнинг фикр ва туйғулари анс этиб турибди.

Программа проектининг муҳокамаси принциплални ва ишчилар билан, юксал гойий-сийсий савияда ўтказилди. Бу эса кўп миллионли коммунистлар армиясининг, совет ишчиларининг сийсий етуклигини яна бир марта далолат беради. Совет ишчилари назарияни ва қатъий чуқур билган ҳолда коммунистик жамият/қуриш билан боғлиқ бўлган жуда кўп катта ва мураккаб масалаларни қўриб қийдлар. Программа проекти совет кишининг гойий фикрини янада кенгайтирди, энди у ўз буюк максисдини ва ҳал қилиниши лозим бўлган вазиғларини тагин ҳам равшанроқ кўрмоқда. Программа съезд олди умумхалқ мусобақасига жуда катта иқодий куч бағишлади. Бу — партия, халқ Программа билан қуролланганини ва уни амалга ошириш учун ҳақиқатда кенг кураш бошлаб юборганини аққол исботлаб турибди.

Ўртоқлар! Программа проекти юксалган иттиқлик жуда кўп тақлифлар ўртага қўйилган вазиғларнинг, энг яқин йўл билан ҳал қилиш соҳасиди иқодий ноланишлар намунасида исбот, барча совет ишчиларининг коммунистик жамият қурилишининг жуда эъқ муваффақият билан авж олинганда гойт манфаатдор эканлиқларини кўрсатиб турибди.

Марказий Комитет барча тақлифларни чуқур ўрганиб чиққанлигини съездга маълум қилишга руҳсат етганимиз. Аввало, Марказий Комитет фикрига, қабул қилиниши мумкин бўлган тақлифлар тўғрисида гапирмоқчимиз. Улардан энг муҳимларини кўрсатиб ўтамиз.

1. Программада жадаллаштирилган техника прогрессининг, ишлаб чиқариш қувватларидан янада тўлароқ ва рационалроқ фойдаланишнинг аҳамиятини кучлорроқ таъ-

кидлаб ўтиш кераклиги тўғрисидаги тақлифларни Марказий Комитет қувватлайди.

2. Программада солинган капиталларнинг эффективлигини ошириш тўғрисида, уларнинг парчалаб юборилишига йўл қўймайди тўғрисида алоҳида айтиб ўтишни ва капиталга маблағларни ҳал қилувчи устакчаларда централизациянинг муҳимлигини таъкидлаб кўрсатиш назарда тутган тақлифларни КПСС Марказий Комитети тўғри деб ҳисоблайди.

Муҳокама давомида янги санаот объектлари қуриш билан уларни устуқлар билан татамиллаш бир-бирига мувофиқлаштирилганлиги фактига қаҳқоний суратда диққатни жалб еттилади. Дарҳақиқат, ана шу номувофиқлик тўғрисида биз катта зарарлар кўрмоқдамиз. Масалан, 1961 йил январига қаломлет устуқлар билан таъминланганга тайёр ишлаб чиқариш майдонлари миллионлаб навраат метри ташкил қилди ва шу билан бир вақтда юз миллионлаб сўмлик тайёр устуқлар мавжуд бўлган ҳолда, улар учун ишлаб чиқариш майдончалари бўлмади. Марказий Комитет ва Ҳукумат мамлакатда капитал қурилиш янада яхшилаш юзасидан тақлифлар белгиллаб қўйди. Бизнинг энг зарур вазиғамиз — бу муҳим ишда қаттиқ тартиб ўрнатишдир.

3. Батъи бир партия мажлислари ва конференцияларида Программада СССРнинг марказий-европа қисмида дунёда энг йирик руда қони бўлган Курск магнит аномалиясида фойдаланган ҳолда металлургия базисини барпо етишни назарда тутиш тўғрисида тақлифлар киритилган. Бу тақлиф муҳимлаштирилган плазмимага мувофиқ келмади. Юқорида айтиб ўтганимиз, Иттиҳода йиллик охирига бориб, мамлакатнинг унчи металлургия базисини Сибирига кўчириб юбориш ва яна иккита янги кўчи металлургия базисини барпо етиш мўлжалланган. Биз уларнинг қайси районларга барпо етилишини Программада кўрсатишни мансадага мувофиқ деб ҳисоблаймиз. Бу, белгиланган планларни амалга оширишда партия ташкилотлари, план органлари ва металлургия санаотидаги барча ҳодимларнинг масъулиятини оширади.

4. Жуда қўллаб тушган тақлифлар муносабати билан КПСС Марказий Комитети Программанинг тегишли бўлимини табиати қуриш тўғрисидаги, табиат бойлиқларидан тўғри фойдаланиш ҳақидаги алоҳида мода билан тўғрисидаги зарур деб ҳисоблайди. Бизнинг ўрмон, баллиқ, сув ва бошқа табиат ресурсларимиз — жуда катта миллий бойлиқдир. Биз коммунизм сари борар эканмиз, табиатни диққат-этибор бериб қўриқлашимиз унинг ресурсларидан оқилона, ишнинг кўзини биллиб фойдаланишимиз, ўрмонларимиз, дараёнимиз ва денгизларимизнинг табиий бойлиқларини қилдимиз ва қўйатиришимиз лозим.

5. Социалистик Меҳнат Қаҳрамонини ўртоқ Невтов ва бошқа кўпгина қишлоқ ҳўжалик меҳнатқиллари. Программада қишлоқ ҳўжалик машиналарини ахтиёт қилиш зарурлигини унчириш қаҳқоний суратда тақлиф қилмоқдалар. Кўпгина колхоз ва совхозларда тракторлар ҳамда машиналар яхши ахтиёт қилинмаётганлиги ва қарамағайнлиги тўғрисида паст унум бермоқда, аиникса барвақт ишдан чиқмоқда, — бунга қидлаб турин мумкин эмас. Техникага ҳўжасаналарча, баъзан тўғридан-тўғри вақтида муносабатда бўлиш қишлоқ ҳўжалик ишлаб чиқаришнинг ўсшига тўғрисида қидлаб ва амалда халқ бойлигини исроф қилиш демекдир.

Иттифоқчи республикалар комитетларини Марказий Комитетлари ва Министрлар Советлари тракторлар, комбайнлар ва бошқа машиналарнинг яхши сақланишини, уларга диққат-этибор билан қараб боришни таъминлаш тўғрисида, тақлифлар ва техник тақлифлар системасини дарҳол ишлаб чиқариш лозим.

6. Меҳнатқиллардан, аиникса хотин-қизлардан мактабга ешдаги болалар муассасалари шохобчаларини янада кенгайтириш сингари муҳим вазиғини ҳал қилиш муҳимлигини кенгайтириш тўғрисида кўп тақлифлар тушди. Программа проектида ишонини ўз йилгида ҳар бир оиланинг ўз болаларини бундай муассасаларда тарбиялаш имконига эга бўлиши учун болалар муассасаларининг кенг шохобчаларини барпо етиш мўлжалланган. Марказий Комитет Программа проектини муҳокама қилиш давомида билдирилган истақларин назарга олиб, бу истақларин қабул етиш ва болалар муассасаларида бўлган ахтиёткин яқин йиллар ичиде қондирини учун муҳим бўлган чораларни қўришни зарур деб ҳисоблайди. Шунингдек, кўп болалар оилаларга уларнинг истагига қараб қисқартirilган иш кўни белгиллаш ҳамда уларнинг меҳнатига шунга мувофиқ ҳақ тўлаш тўғрисида ҳам тақлифлар тушди. Марказий Комитет давлат ва касабасоюз органларимизга бу масалани қўриб қийишни ва тақлифларини таъбирлашнинг топиришини зарур деб ҳисоблайди.

Партия мажлисларида ва меҳнатқилларнинг йилгишларида, Марказий Комитетга ёзилган хатларда уй-жой проблемасини ҳал қилиш талабларини истаги билдирилди. Марказий Комитет бу масала юзасидан кўп тақлифлар тушганлигини ҳисоба олиб, Программада биринчи ўй йиллигининг охирида қалн ҳам ёмон ва тор қвартираларда яшаётган оилалар янги қвартира оладилар, деб кўрсатишни зарур, деб тоиди.

Муҳокама давомида жамиятимизнинг деярли ҳамма томонларига тааллуқли бўлган ҳамда ҳўжалик ва маданий қурилишимизни бутун чоралар билан яхшилаш тўғрисида чуқур ҳаммуҳим қилиш руҳи билан сўғирланган тақлифлар тушди. Санаотини, қишлоқ ҳўжалигини, планлаштиришни, бошқаришни ривожлантиришнинг, давлат ва ҳўжалик аппарати ишини яхшилаш ва арзонлаш-

тиришининг конкрет масалаларни юзасидан кўп тақлифлар бор. Тақлифларнинг катта гуруписи турли проблемалар юзасидан илмий текширишларни қўйатириш ҳамда энг муҳим — фаннинг энг янги ютуқларини санаот, қишлоқ ҳўжалиги, транспорт, қурилиш, алоқа муассасаларига жорий қилиш масалаларига оидир. Тақлифларда идеология иши, коммунистик ахлоқ, таълим, маданият масалалари, текникўрларга, юлтиқларга ва ҳўсусий мулчилик психодогиясининг бошқа қўришларига қарши курашни қўйатириш масалалари катта ўрин тутди. Шаҳарлар қурилиши, жумладан уй-жой қурилиши, шаҳар ва қишлоқларини обод қилиш масалалари юзасидан қимматли тақлифлар киритилган. Бошқа проблемалар юзасидан ҳам анча-мунча тақлифлар бор. Бу барча тақлифларда доир вазиғларини ҳал қилишнинг принциплал йўли Программада проектида аққол ифодалаб берилган. Лекин бу тақлифларнинг қўли давлат, ҳўжалик ва маданий қурилишнинг, сийсий ва гойий-тарбиявий ишларнинг муҳим масалаларига тааллуқлидир. Уларга жиддий эътибор бериш лозим. Программа проектининг тексти ана шу тақлифларнинг ҳисоба олиб ўзил-кесил тахир қилинди. Марказий Комитет тушган барча тақлифларни диққат билан қўриб қийида ҳамда тегишли партия, давлат органларига ва бошқа органларга зарур амалий тақлифлар қуришни топиради.

Партия аъзолари ва партиясизлар маҳаллий партия, совет, ҳўжалик, касабасоюз ташкилотлари ва муассасаларининг ишига олди кўпгина танқидий мулохаазаларини ва тақлифларини айтди. Ишлаб чиқариш, савдо ва умумий оватқиларни соҳасиди, уй-жойларни тақсимлаш ва уй-жой фондларини сақлаш ва ҳўжазлар соҳасиди қамчиликлар кўрсатилди. Бюрократизм ва сансалорлик қўришларини, айрим ҳодимларнинг ўз завоимларини суйистеъмол қилишларни очиб берилди. Съездимиз област, ўлка партия комитетлари, иттифоқчи республиналар Комитетларининг Марказий Комитетлари зиммасига танқидий мулохаазалар ва тақлифларини конкрет суратда қўриб қийиш, очилган қамчиликларни бартараф қилиш чораларини қуриш ва бу ҳамда тегишли пленумларда, сўйра эса чабатдаги партия конференциялари ва съездларда ҳисобот бериш вазиғларини юксалтиш лозим бўлур.

Тўғри, жуда кам айрим тақлифлар ҳам тушдики, уларнинг авторлари коммунистик қурилишнинг батъи бир масалаларини ҳал қилишга реал қарамайдилар. Масалан, айрим ўртоқлар Программада мамлакатини, шу жумладан қишлоқ ҳўжалигини ҳам тўла элентлаштириш яқин 10 ва ҳатто 5 йил ичиде тугаллашни лозимлигини ёзиб қўйишни тақлиф қилдилар. Программада бир қанча форма жиҳатдан шу қалар «қатъий», лекин иқтисодий жиҳатдан реал бўлмаган тақлифларини назарда тутиш тақлиф етилди. Бундай ўртоқларнинг тақлифларини тушуниш мумкин, лекин уларнинг фикрига қўйилиб бўлмайди. Биз ҳозирча қидла олмайдиган ишни Программага киритишимиз нотўғри бўлар эди. Биз бундай мажбурийлар ва вазиғлар билан Программани обрўсизлантирган бўлар эдик, холос.

Бошқа бир хил тақлифлар ҳам борки, улар турмушда содир бўлаётган процессларга иқодий нўнган назардан эмас, балки, менинча қиротқонлик позициядан туриб қалар натижада киритилган. Масалан, айрим ўртоқларнинг фикрига кўра, пролетариат диктатураси коммунизм тўла галаба қилгунча қалар сақланиб қолши лозим экмиз. Бундай ўртоқлар мамлакатимизда юзга келган объектив шартонларни мутлақо ҳисоба олмайтирлар. Фақат унда-бундан ўзбонимчалик билан юлиб олган қитаталарни қили соладилар у, пролетариат диктатураси давлати капитализмдан социализмга — коммунизмнинг биринчи фасисига ўтиш даврининг давлати эканлиги тўғрисидаги Маркс, Энгельс, Ленин таълимотиининг муҳиятини есан қийарадилар. Улар бизнинг социалистик жамиятимизда эъдилдаги социалистик ишлаб чиқаришда банд бўлган ҳамда социал-сийсий ва гойий жиҳатдан ягона бўлган фақат меҳнатқиллар синфи борлигини ҳисоба олмайтирлар. Мамлакатимизда социализм тўла ва ўзил-кесил галаба қилганда кейин бир синфинг диктатураси учун замин қолмади. Дарҳақиқат, бизда қандай синфга нисбатан диктатура бўлиши мумкин? Бизда бундай синфлар йўқ.

Сўйра бундай ўртоқлар, модомки ишчилар синфини барида диктатура иттифоқи сақланиб қолган экан, пролетариат диктатураси ҳам қолши керак деб ҳисоблайдилар. Лекин бу ўртоқлар ишчи-деҳқонлар иттифоқи эксплуататор элементларга қарши кураш учун, деҳқонлар ҳўжалигини социалистик асосда тугаллаш ўзгартириш ва деҳқонларни қайта тарбиялаш учун, социализм қуриш учун пролетариат диктатурасига муҳтож — бўлганлигини тушунамайдилар. Бу вазиғлар ҳал қилинганда кейин ишчилар синфининг деҳқонлар билан иттифоқи социалистик умумхалқ давлати шартонда пролетариат диктатурасини муваффақият билан ривожланимизда ва мустақамламоқда.

Шунингдек бу ўртоқлар, пролетариат диктатурасига хос бўлган тақлифчилик-ҳўжалик ва маданий-тарбиявий функциялар коммунизмга ўтиш даврида ҳам сақланиб қолди, деган фикрини далил қилиб келтирадилар. Лекин бу функциялар коммунизм даврида ҳам сақланиб қолди. Агар эъқимлик билан фикр ўрнатиладиган бўлса, унда ишчилар синфини диктатураси, бу ўртоқларнинг маънига кўра коммунизм даврида ҳам сақланиб қолши керак. Бундай муҳим вазиғларнинг нотўғрилиги ҳаммага равшан.

Программада таърифлаб берилган пролетариат диктатураси давлатининг бутун халқ давлатига ўсиб ўтиш тўғрисидаги қидла турмушда содир бўлаётган воқеаларга тўла жавоб беради. Бутун халқ давлатини ҳаёт вужудга келтириш ва у бизнинг жамиятини сийсий жиҳатдан ташкил етиш соҳасиди йўлимизми — демократияни бутун чоралар билан ривожлантириш йўлини ифодалайди. Батъи ўртоқлар колхоз савдосини тақлидлаб қўйишни тақлиф еттидилар, буларнинг энг шошма-шошарлари эса ҳатто умуман савдодан воз кечиниш, уни бевосита қамтилаш билан алмаштиришга қайиришмоқдалар. Бундай ўртоқларнинг жуда шошма-шошарлик қилаётганларини исботлаб ўтиришнинг ҳолати бўлмас керак. Савдо бўлишим, ёки бўлмасини деган масала бирон кишининг истаги ёки декрет билан ҳал қилинмайди. Бевосита тақсимлашга ўтишни амалга ошириш учун зарур моддий-техника базисини ҳамда моддий неъматларнинг мўл-кўл бўлишини юзга келтириш лозим. Ҳали бу нарсга йўқ экан, биз савдосиини қўри қилишимиз эмас, балки, аиникса, ривожлантиришимиз тақомиллаштиришимиз лозим. Аҳолин озиқ-овқат маҳсулотлари билан таъминлашда халқ қаттагина роль ўйнаётган колхоз савдосини ҳам тақлидлаб бўлмайди. Колхозчиларда ўз маҳсулотларининг бир қисмини, сотиш зарурати бор. Батъи бир ўртоқлар тақлиф қилаётгандек, колхоз бозориде маъмурий тартибда қатъий баҳолар белгиллаш ҳам мумкин эмас. Колхоз бозориде баҳоларни қамайтиришга маъмурий чоралар қўриш йўли билан эмас, балки аввало қишлоқ ҳўжалик маҳсулотларини ишлаб чиқаришни қўйатириш йўли билан эришмоқ лозим. Маъмурий чораларни эса қатъий билан фақат қайиқчиларга қўриш қўйилиши керак. Шу билан бир вақтда ортиқча маҳсулотларини сотишда колхозчиларга ердан бериш лозим бўлган кооперациянинг ишини яхшилаш зарур.

Марказий Комитет совет савдосини янада ривожлантириш муҳим аҳамиятга эга эканлигини назарга олиб, Программатга коммунизм қурилиш даврида савдо ва уни яхшилаш тўғрисида мода киритишни максисда мувофиқ деб ҳисоблайди.

Илмий коммунизм партияси бўлган бизнинг партия коммунистик қурилиш вазиғларини улар учун зарур бўлган шартон таъбирлашнинг ва етилишга яраша илгари сўриб ва ҳал қилиб боради. Юқорида мен партиянинг ишлаб чиқариш ва халқ фаровонлиги соҳасиди планларини батафсил баён етиб бердим. Аммо айрим ўртоқлар пландаги мўлжаллардан анча олдинда боришни ва яқин вақтлар ичидеги жамият аъзоларининг ахтиётларини бепул қондирини принципини моддий ва маданий неъматларнинг анча кенроқ доирасига нисбатан ҳам қўлашанини, барча кишиларга, уларнинг малакаси ва меҳнатининг мураккабланишдан қатъий назар, амалда баравар ҳақ белгиланиш тақлиф қилдилар. Бундай тақлифлар тамомилада ҳатодир. Бундай йўлга ўтиш меҳнат унумдорлигини оширишнинг моддий стимулини барбод етиш, коммунизм қурилишга тўғрисида қидла қўриб бўлар эди.

Маълумки, КПСС Марказий Комитетининг ташаббуси билан кейинги йилларда иш ҳақини тартибга солиш юзасидан катта ишлар қилинди. Бу тақлифлар натижасида ҳодимларнинг батъи бир категорияларининг қалар даромадлари ва вазиға маошлари анча қискарди. Шу билан бир вақтда иш ҳақининг минимал станкаси оширилди. Иш ҳақидан олинмадиган солиқларни бекор қилиш юзасидан белгиланган тартиб ҳам меҳнатқиллар турли категорияларининг даромадларини бир-бирига яқинлаштиришга ердан беради. Ҳўлас, аҳолининг турли гуруппаларининг даромадлари ўртасиди фарқи қамайтириш йўлида кўп ишлар қилинди. Программа проектида очиб-ойдин

кўрсатиб берилганидир, партия бундан буйи ҳам бу йўлни изчиллик билан оғишмай амалга ошириб боради, биринчи ўй йиллигининг охирига бориб, СССРда бутун халқ фаровонлигини ошириш учун кам иш ҳақи оладиган ҳодимлар категориясининг бўлмадиганига эришади. Иш ҳақи билан бир қаторда иқтимоий фондлар ҳам жадал суръатлар билан ўсиб боради. Иқтимоий фондлар даромадларнинг тенгсизлигини бартараф қилишга, оз ва ўртача иш ҳақи оладиган меҳнатқилларнинг фаровонлигини янада тезроқ оширишга қаратилгандир. Ҳарқандай текисчилик тенденциялари ишлаб чиқаришни ва халқ фаровонлигини юксалтириш манфаатларига, меҳнатқилларини меҳнатга коммунистик муносабатда бўлиш руҳида тарбиялаш ишига эидир.

Биз «ишламаган тишламайдик» принципини, меҳнатга қараб ҳақ тўлаш принципини қатъий суратда амалга оширишимиз лозим. Шу билан бир вақтда жамиятга қарши элементларнинг жамият бойлиқларини талаш, меҳнат қилмай даромад олиш ва паразитларча куч кечирини учун фойдаланадиган ҳамма ва ҳар қандай туйнуқларини маҳкам ёпиб ташлаш лозим. Спекулянтлик ва бошқа фириб-гарилларини қатъий билан йўқ қилиш, бунинг учун Совет конксиятининг қонунлари қучидан ва имоматчилик

